





ခုန်အဲန်ယုန်ဟီန်ခိန်ကပံာ်ကျဲသနူတံာ်ကွဲးဖုန်  
လာကမျာ်ကြားသ့ဉ်ညါ

ဘဉ်တံာ်ကတဲာ်ကတီးမဖုန်လီၤအီၤလါ

စံာ်ပျဲသ့ဉ်ဖျးဝဲကျိၤ  
လီၤခါဉ်သး

ကညီဒီကလုာ်စာဖိဉ်ကရၢ  
ခုန်အဲန်ယုန်

ပုၤတုတံာ်ဂီၤ - စီၤဒီးလုၤမုာ် (စံာ်ပျဲသ့ဉ်ဖျးဝဲကျိၤခိဉ်) လီၤခါဉ်သး

ပုၤဖးဘျဲလံာ် - စီၤလုာ်စု

ပုၤဒီလံာ် - စီၤကျဲမိ, နီၤသယုာ်ဆါ

လံာ်စဲးကျဲးတား - AIPP ဝုာ်ကံာ်မဲ, ကီၤကီၤတဲာ်

ထုးထီဉ်တၢတၢဘျီ - ၃၀၀ ဘဉ်

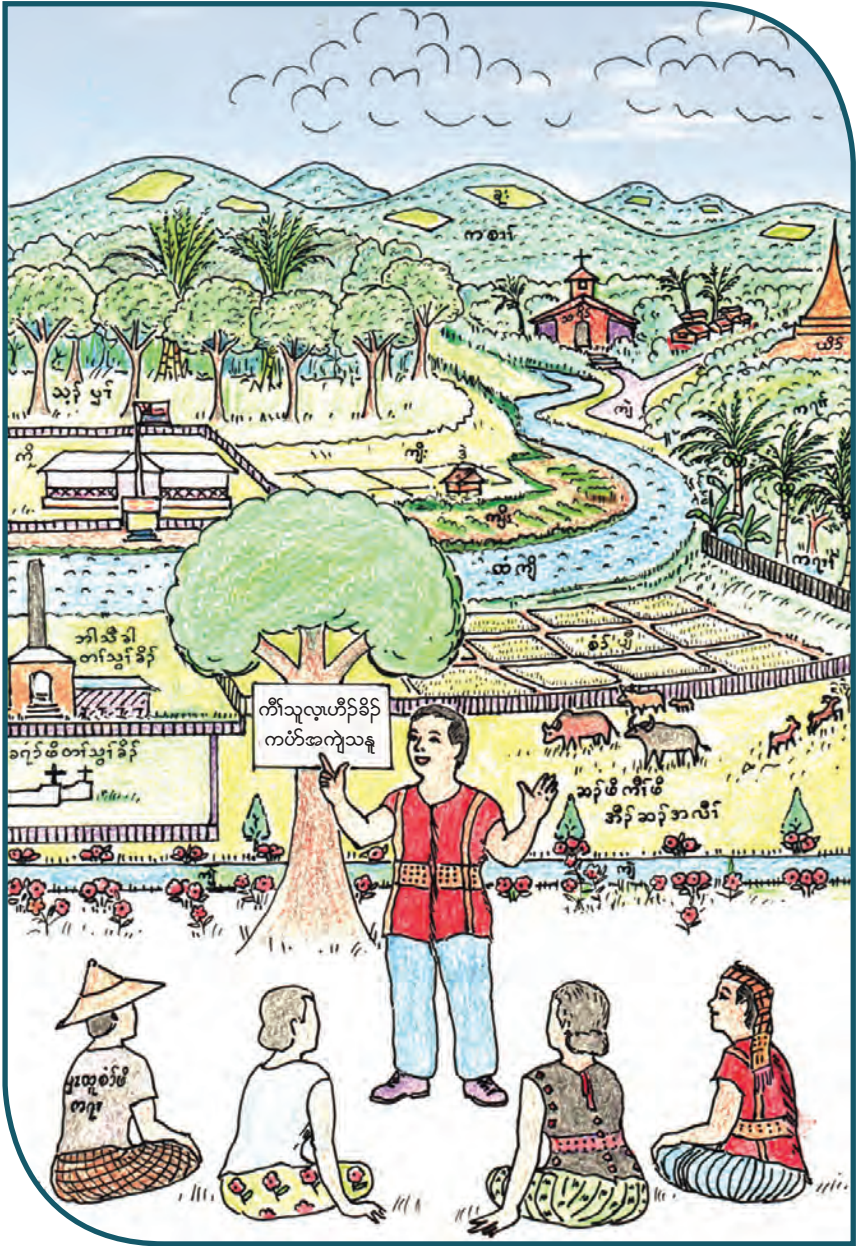
ထုးထီဉ်ခဲဘျီတၢဘျီ - ၁,၀၀၀ ဘဉ်, WANIDA Press, ဝုာ်ကံာ်မဲ, ကီၤကီၤတဲာ်

# တၢ်ဂ့ၢ်ခိၣ်တီၢ်တဖၣ်

- ခုၣ်အဲၣ်ယုၣ်ဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်အကျဲသန့..... ၄
- ဟီၣ်ခိၣ်အကလုာ်ဒီးဝဲကျိၤလၢအဘၣ်ထွဲတဖၣ်..... ၆
- ကညီဖိအဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်လီၤမၢ်အကျဲတဖၣ်..... ၇
- ခုၣ်အဲၣ်ယုၣ်ဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်အကျဲသန့တၢ်ပညိၣ်..... ၉
- န့ဆၢၣ်ဒီးတၢ်မၤအတက့ၢ်..... ၁၀
- ကျဲသန့ဂံၢ်ခိၣ်ထံးတၢ်ဘျၢခိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်..... ၁၁
- ကီၢ်သူလၢဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်အကျဲသန့အပူၤတၢ်ဂ့ၢ်အကါဒိၣ်  
လၢပကြးသ့ၣ်ညါတဖၣ်..... ၁၂
- တၢ်ဘၣ်သးလၢအသဘျၢ , ချးဆၢချးကတီၢ်ဒီး  
သ့ၣ်ညါတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤ..... ၁၄
- ပံၣ်နဲရိၣ်တၢ်ဘျၢခိၣ်သ့ၣ်..... ၁၆
- တၢ်ဘျၢခိၣ်သ့ၣ်လၢတၢ်ဒုးလိၣ်ထီၣ်ဖးထီၣ်တၢ်ဖံးတၢ်မၤ..... ၁၇
- ပုၤလၢအန့ၢ်ပၤဘၣ်ဟီၣ်ခိၣ်သ့ၣ်ဒီးဟီၣ်ခိၣ်လၢတၢ်ဟ့ၣ်တၢ်န့ၢ်ပၤ  
အခွဲးယၢ်သ့တဖၣ်..... ၁၉
- ပုၤလၢအန့ၢ်ပၤဟီၣ်ခိၣ်တသ့ ဒီးဟီၣ်ခိၣ်လၢတၢ်ဟ့ၣ်တၢ်န့ၢ်ပၤ  
အခွဲးအယၢ်တသ့တဖၣ်..... ၂၁
- တၢ်ဘျၢလၢကဘၣ်လူၤတီၢ်မၤထွဲတဖၣ်..... ၂၂
- ပုၤမၤအိၣ်ဟီၣ်ခိၣ်အမူၤဒါ..... ၂၃
- စံာ်ပျဲသ့ၣ်ပျဲးဝဲကျိၤအတၢ်ဘျၢလၢတၢ်သ့ၣ်တၢ်ပျဲးအဖီခိၣ်..... ၂၄
- တၢ်ဘျၢရဲဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်တၢ်ဂ့ၢ်ကီၢ်..... ၂၅
- လၢတၢ်ဒီးသဒါကမုၢ်အဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်အဂီၢ်  
စံာ်ပျဲသ့ၣ်ပျဲးဝဲကျိၤအမူၤအဒါ..... ၂၆
- ပုၤထူစံာ်ဖိအမူၤအဒါလၢတၢ်ဒီးသဒါအဟီၣ်ခိၣ်အဂီၢ်..... ၂၇
- ပုၤဘျၢလီၤကျိၣ်စ့ဒီးတၢ်အိၣ်ယၢၤ (Investment) တၢ်ဘျၢတဖၣ်..... ၂၈
- တၢ်ဟ့ၣ်ခါၣ်စးကဒါက့ၢ်တၢ်ဘျၢ (Restitution)..... ၂၉
- တၢ်ဟ့ၣ်နီၤလီၤကဒါက့ၢ်ဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်တၢ်မၤ(Redistribution)..... ၃၀
- တၢ်ခိ..... ၃၁

# ခုန်အဲန်ယုန်ဟီန်ခိန်ကပံင်အကျဲသနူ

ဖဲ၂၀၁၄နံၣ်, လါအီးကထိဘၣ်အပူ, ခုန်အဲန်ယုန်-စံၣ်ပဲၤသ့ၣ်ဖျးဝဲၤကျိၤဒီး ဝဲၤကျိၤလၢမၤတၢ်ဘၣ်ထွဲဟီန်ခိန်ကပံင်, သ့ၣ်ပှၢ်, ထံနိ, ဒီးကညိဂံၢ်ခိန်ထံးက မျၢ်ကရၢတဖၣ်အိန်ဖျိန်ကူၣ်လိာ်သကိး ဒီးဘျီဘၣ်မၤဂ့ၤထီၣ်ကျဲသနူတဘျီအံၤ န့ၣ်လီၤ. တၢ်ဖၢနၢ်မၤပဲၤထီၣ်တၢ်ဂ့ၢ်ဘၣ်ထွဲဒီးဟီန်ခိန်ဘီမ့ၢ်တၢ်သိၣ်တၢ်သီတၢ် ဘျၢတဖၣ် နိသိးကကဲထီၣ်တၢ်မၤဆူၣ်ထီၣ်ဟီန်ခိန်ကပံင်အကျဲသနူတဘျီ အံၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. နိကညိဖိတဖၣ် တၢ်ဘၣ်သးပဒိန်အတၢ်ဆိၣ်တၢ်မၤနၢၤအါ နံၣ်အါလါအယိ, ဘၣ်ဟ်တၢ်အဟီန်ခိန်ကပံင်အတၢ်လိာ်တၢ်ကျဲတဖၣ်ဒီး စံၣ် မ့ၢ်ဖျိးဘၣ်ကဲထီၣ်ပှၢ်လိာ်အိန်ကမ့ၢ် ဒီးပှၢ်ဘၣ်ကီဘၣ်ခဲတဖၣ်အယိ, တုၤမ့ၢ်တၢ် ကျဲဘၣ်က့ၤထံၣ်ရူၢ်ကီၢ်သဲးဒီးတၢ်ပတၢ်ပြးန့ၣ်, ဖဲကညိကမျၢ်တဖၣ်က့ၤကဒါ က့ၤအဆၢကတီၢ်, ကဒီးန့ၢ်ဘၣ်က့ၤအဟီန်ခိန်ကပံင်လၢအနီၢ်ကစၢ်တဂ့ၢ် ပၤဘၣ်ဝဲမ့ၢ်ဂ့ၤ, ပှၢ်တတၢ်တဖုန့ၢ်ပၤဒီးသ့ဘၣ်သကိးအဟီန်ခိန်ကပံင် နိလုၢ်လၢ နိသိးပဒိန်လၢအပတၢ်ကမ့ၢ်တၢ်ပတၢ်ပြးလၢအဂ့ၤအဂီၢ်ကဘၣ်လုၢ်ပိာ်မၤထွဲ ဟီန်ခိန်ဘီမ့ၢ်တၢ်သိၣ်တၢ်သီတဖၣ်န့ၣ်, ကျဲသနူတဘျီအံၤဟ်လီၤဝဲတၢ်ဘျၢသဲ စးတဖၣ်န့ၣ်လီၤ.



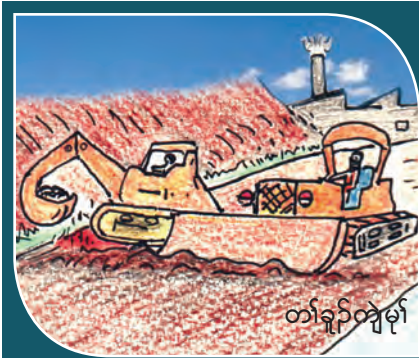
ခုန်ဆုန်ယုန်ဟိန်ခိန်ကတ်ဆကျသနူတာ်ဘျာလကမ္ဗာ်ကြးသုန်ညါ ၅

# ဟိန်ခိန်အကလုာ်ဒီးဝဲကျိလုအဘဉ်ထွဲတဖဉ်

- ၁. သုဉ်ပျံပျံကွီ
- ၂. ဆဉ်ဖိကိာ်ဖိပျံကွီ
- ၃. ပျံတဝဲသုဉ်ပျံ
- ၄. ကသံဉ်သုဉ်ဂံာ်ဝဉ်ဖဲပျံကွီ
- ၅. မိကိာ်
- ၆. မိခဉ်
- ၇. တာ်သုဉ်ခိန်ဟိန်ခိန်
- ၈. ပျံလိဟိန်ခိန်
- ၉. တာ်စုာ်တာ်နာ်ဟိန်ခိန်
- ၁၀. တာ်ဘျဉ်တာ်ဘါဟိန်ခိန်
- ၁၁. တာ်ဘျဉ်တာ်ဘါသုဉ်ဖျးဟိန်ခိန်
- ၁၂. နုသဝီဟိန်ခိန်
- ၁၃. ခုဉ်ဟိန်ခိန်
- ၁၄. ဆဉ်ဖိကိာ်ဖိအိဉ်ဆဉ်လိာ်  
(စားကျက်မြေ)
- ၁၅. ထံနိဉ်ဟိန်ခိန်
- ၁၆. တာ်မအိဉ်ညဉ်အလိာ်
- ၁၇. ဟိန်ခိန်မူ(နံးမြေ)
- ၁၈. တာ်ဖဲးခးဟိန်ခိန်
- ၁၉. စံာ်ဟိန်ခိန်
- ၂၀. ကျိးဟိန်ခိန်
- ၂၁. ကရုာ်ဟိန်ခိန်
- ၂၂. ထံဘီကိဉ်
- ၂၃. ကျဲဟိန်ခိန်
- ၂၄. တာ်သိဉ်လိကွီဟိန်ခိန်
- ၂၅. တာ်ဆါဟံဉ်ဟိန်ခိန်
- ၂၆. တာ်ကရုာ်ကရိတာ်သုဉ်ထီဉ်  
ဟိန်ခိန်
- ၂၇. တာ်ကရုာ်ကရိသုဉ်ဖျးဟိန်ခိန်

# ကညီဖိအဟိန်ခိန်ကပံင်လီမာ်အကျဲတဖှ်

- ၁. (နအဖ)သုးထိန်ဖုးတၢ်လၢကညီဟိန်ကဝီပူၤ ဇီးဒွဲင်အူမဟးဂီၤဒူသဝီတဖှ်အယိ, သဝီဖိတဖှ်ဘၣ်ဟ်တၢ်အဟိန်ခိန်ကပံင် ဇီးကဲထိန်ပှၤစံင်မ့ၢ်ဟးဖျိးလၢထံလီၢ်ကီၢ်ပူၤ ဇီးပှၤဘၣ်ကီဘၣ်ခဲလၢထံချၢကီၢ်ချၢန့ၣ်လီၤ.
- ၂. ပှၤဒိန်ကျိန်ဒိန်စ့ဇီးခိပနံၣ်လၢအမုၢ်လိာ်အသးဇီး (နအဖ) သုးပဒိန်တဖှ် ဇီးန့ၢ်ဘၣ်တၢ်ပျဲလၢမအိၣ်ဟိန်ခိန်အယိ, အဝဲသ့ၣ်မၤဝဲလဲၢ်လဲၢ်ထီထီဇီးကမုၢ်တဖှ်အဟိန်ခိန်လီမာ်ကွံာ်အါမးန့ၣ်လီၤ.
- ၃. သုးပဒိန်မၤထီၣ်တၢ်တိာ်ကျဲတဖှ်ဒ်အမုၢ် သုးတၢ်သုၣ်တၢ်ဖျးတၢ်တိာ်ကျဲ, တၢ်တုထီၣ်ကျဲမုၢ်ကျဲဘိ, တုထီၣ်ထံတမၢ်, တုထီၣ်စးဖိကဟၣ်တဖှ်အယိ, ကမုၢ်တဖှ်အဟိန်ခိန်လီမာ်အါမးန့ၣ်လီၤ.
- ၄. တုမုၢ် (နအဖ) သုးထိန်ဖုးမၤန့ၢ်ကညီဟိန်ကဝီန့ၣ်, ကညီဖိတဖှ်စံာ်ကွံာ်ဆူဘၣ်ကီဘၣ်ခဲဒဲကဝီအခါ, အဟိန်ခိန်ကပံင်လၢဟ်တၢ်ဝဲတဖှ်, ပှၤကလုာ်လၢတၢ်ချၢတဖှ် ဟဲန့ၣ်လီၤဟံးန့ၢ်မၤအိၣ်ဇီးသ့ၣ်ထီၣ်အဒူသဝီတဖှ်လီၤ.
- ၅. တၢ်ချၢ်ဟိန်လၢတၢ်ထုးတၢ်တီၤအယိကမုၢ်အဟိန်ခိန်လီမာ်စ့ၢ်ကီးန့ၣ်လီၤ.



တၢ်ချၢ်ကျဲမုၢ်

တၢ်ဘျီထီၣ်ကျဲမုၢ်ဇီးစးဖိကဟၣ်တၢ်မၤလီၢ်အယိ  
ကမုၢ်အဟိန်ခိန်လီမာ်

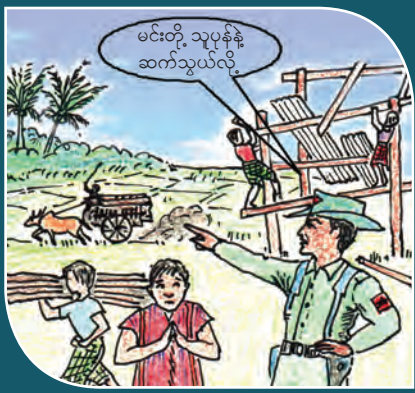


တၢ်ချၢ်ဟိန်လၢအယိကမုၢ်အဟိန်ခိန်လီမာ်

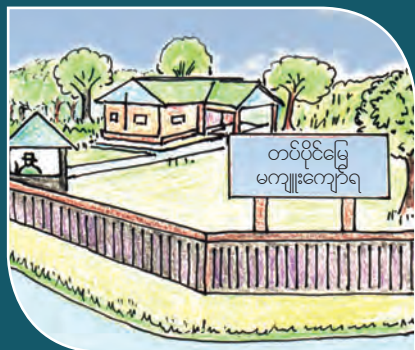


ကမ္ဘာ့ကံထိုင် IDP ဦးပျာဘက်ကီဘာ်ခဲ

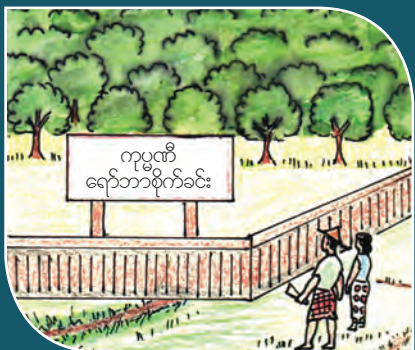
တၢ်ထီၣ်ဒုးဒွဲၣ်အူမဟးဂီၤ ဘာ်ကံထီၣ် ပျာဘာ်ကီဘာ်ခဲ



တၢ်သုးဆူၣ်ဒုသဝီတၢ်လီၤတၢ်ကျဲ



ပယီၤသုးဟံးန့ၢ်ဆူၣ်ကမ္ဘာ်အဟီၣ်ခိၣ်



ခိပနံၣ်ဒီးပျာဒိၣ်ကျိၣ်ဒိၣ်စဟံးန့ၢ်ဆူၣ် ကမ္ဘာ်အဟီၣ်ခိၣ်



တၢ်တီထံတဖၣ်အယီၤကမ္ဘာ်အဟီၣ်ခိၣ်လီၤမၤ



တၢ်ဘၣ်ထီၣ်ဖဲဖိကဟံၣ်တၢ်မၤလီၤတဖၣ်



# ခွဲအဲဒ်ယုဒ်ဟီဒ်ခိဒ်ကပံာ်အကျဲသနူတၢ်ပညိဒ်

- ၁. ဟံးယၢ်ဂၢ်ကျၢထံကီၢ်ဘီမုၢ်ပုၤဂ့ၢ်ဝီခွဲးယၢ်တၢ်သိဒ်တၢ်သီတဖၣ် ဒီးမၤဂ့ၢ်ထီၣ်ကညီဖိဒီးကမျၢၢ်တဖၣ်အတၢ်အိၣ်မုၢ်ဆိးပၤ ဒီးအတၢ်အိၣ်ကူအိလၢအဂီၢ်
- ၂. ကညီဖိဒီးကမျၢၢ်တဖၣ်ကဒီးန့ၢ်ပၤဘၣ် ဒီးသ့ဘၣ်အဟီၣ်ခိဒ်ကပံာ်ဒီးတၢ်သုတဂုၢ်န့ၢ်ဆူၣ်အတၢ်တဂ့ၤအဂီၢ်
- ၃. တၢ်ကနီၤဟ့ၣ်လီၤဟီၣ်ခိဒ်ကပံာ်အက့ၢ်အဂီၤကလုာ်ကလုာ် အိၣ်ယုဒ်ဒီးတၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်, တၢ်ဘျးဒီးမုၢ်ဒါတဖၣ်
- ၄. တၢ်ကသ့ၣ်ညါဟံပနီၣ် ဒီးမၤဂ့ၢ်ထီၣ်လုာ်လုာ်ထူသနူတၢ်န့ၢ်ပၤဘၣ်ဟီၣ်ခိဒ်ကပံာ်အခွဲးအယၢ်အိၣ်ဒီးတၢ်အုၣ်ကီၤအဂီၢ်
- ၅. တၢ်ကသ့ၣ်ညါဟံပနီၣ် ဒီးမၤဂ့ၢ်ထီၣ်ပုၤလီၢ်အိၣ်ကမ့ၢ်ဒီးပုၤဘၣ်ကီဘၣ်ခဲလၢတၢ်သုးဆူၣ်အတၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲတဖၣ် ကဒီးန့ၢ်ဘၣ်က့ၤတၢ်ဟ့ၣ်ခၢ်စးအခွဲးအယၢ်အဂီၢ်
- ၆. တၢ်ကသ့ၣ်ညါဟံပနီၣ်ကညီကမျၢၢ်လၢရဲၣ်သဲကတီၤဟီၣ်ခိဒ်ကပံာ်, န့ဆၢၣ်တၢ်အိၣ်ယၢ်ဒီးတၢ်မူတတၢ်လၢအကဲဘျးလၢပုၤဂ့ၢ်ဝီတၢ်အိၣ်ကူအိလၢအဂီၢ်
- ၇. တၢ်ကဟံဒိၣ်မၤဂ့ၢ်ထီၣ်ခိဒ်ယၢ်န့ဆၢၣ်အတၢ်တူၢ်ယံာ်ခိဒ်ကျၢ, သ့ၣ်ဖျးအကျဲလၢအကဲဘျးလၢတၢ်မူတတၢ်တဖၣ်အဂီၢ်
- ၈. တၢ်ကဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်မၤနီၣ်မၤယါဟီၣ်ခိဒ်ကပံာ်အကျိအကျဲလီၤတံာ်လီၤဆဲးယုဒ်ဒီးလုာ်လုာ်ထူသနူတၢ်န့ၢ်ပၤဘၣ်ဟီၣ်ခိဒ်အိၣ်ဒီးတၢ်အုၣ်ကီၤအဂီၢ်
- ၉. တၢ်ကဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ဘျးဟီၣ်ခိဒ်ကပံာ်တၢ်မၤအကျိအကျဲ လၢတၢ်ဘျးဟီၣ်ခိဒ်ကပံာ်တၢ်ဂ့ၢ်ကီတဖၣ်အဂီၢ်
- ၁၀. တၢ်ကကွဲးဟံလီၤကျဲသနူတၢ်ဘျးလၢခွဲအဲဒ်ယုဒ်ဝဲကျိလၢမၤတၢ်ဘၣ်ထွဲဒီးဟီၣ်ခိဒ်ကပံာ်, ထံနိ, သ့ၣ်ပုၤ, န့ဆၢၣ်ခိဒ်ယၢ်တဖၣ်လၢကလူပိာ်မၤထွဲဝဲအဂီၢ်

# န့ဆာ်ဒီးတၢ်မၤအတက့ၢ်

၁. ကျဲသန့တဘျီအံၤဒုးအိၣ်ထီၣ်သဲးတၢ်ဘျီ ဒ်သိးကဆိၣ်ထွဲဝဲဒုၣ်တၢ်တီတၢ်တြၢ် တၢ်မၤလၢဖိးသဲးလၢတၢ်န့ၢ်ပၤဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်, သ့ၣ်ပုၤ, တၢ်မၤအိၣ်ညၣ်လီၤ, ထံဒီးန့ဆာ်တၢ်အိၣ်ယၤလၢကီၢ်သူလုၤဟီၣ်ကဝီၤပူၤန့ၣ်လီၤ.
၂. ကျဲသန့တဘျီအံၤအပူၤသဲးတၢ်ဘျီတဖၣ်ကြးဒိၣ်စိဒီး ဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်လဲလိာ်လၢကီၢ်ပယီၤပဒိၣ်အတၢ်ဘျီသဲး လၢတဖိးမံလိာ်အသးတမံမံလၢလီၤကဝီၤအပူၤတဖၣ်
၃. ကျဲသန့တဘျီအံၤအပူၤပူၤထူလံၤဖိ, ပုၤလၢအဂၤဒီးပုၤတတၢ်လၢအဟဲန့ၣ်လီၤအိၣ်ဆိးယံာ်တၢ်လဲလိာ်လၢကီၢ်သူလုၤဟီၣ်ကဝီၤပူၤတဖၣ် အတၢ်မၤဘၣ်ထွဲဒီးလုၢ်လၢထူသန့တၢ်ဖံးအိၣ်မၤအိၣ်, တၢ်ရဲၣ်သဲကတီၤဟီၣ်ခိၣ်, သ့ၣ်ပုၤ, တၢ်မၤအိၣ်ညၣ်အလီၤ, ထံဒီးတၢ်မူတတၢ်သ့ၣ်တဖၣ် တၢ်ပာ်ပနီၣ်ဒီးပာ်လုၢ်ပာ်ပုၤဝဲန့ၣ်လီၤ.
၄. ကျဲသန့တဘျီအံၤ တၢ်ကပၤဆၢအီၤလၢအဖိးမံလိာ်အသးဒီးတၢ်ပာ်ပနီၣ်ထံကီၢ်ဘီမုၢ်ပုၤဂ့ၢ်ဝီခွဲးယာ်တၢ်ဘျီအနီၣ်ထီၣ်အိၣ်အသိးန့ၣ်လီၤ
၅. ခုၣ်အဲၣ်ယုၣ်တၢ်ပညိၣ်ဖိတၢ်လၢကသုၣ်ထီၣ်ဖဲၣ်ဒုၣ်ကီၢ်စၢဖိၣ် လၢတၢ်ကမၤစ့ၤလီၤလီၤခါၣ်သးတၢ်ဖိၣ်ပျံၤအသိးအယိ ကျဲသန့တဘျီအံၤဒီးသန့ထီၣ်အသးလၢကီၢ်ဝဲၣ်ပတီၢ်ဆူဖိလၢအပတီၢ် တၢ်ပၤဆၢဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်တၢ်မၤလၢအဖိးမံဒီးပုၤလီၤကဝီၤဖိလုၢ်လၢထူသန့တၢ်ဘျီသဲးအသိးန့ၣ်လီၤ.

# ကျွဲသနူကံင်ခိင်ထံးတံင်ဘျာခိင်သ့င်တဖင်

တံင်ဘျာလုလုင်တဖင်အံ၊ မုင်ဒ်သိးကမေစာတံင်ဟဆုရဲင်ကျဲလုအဂုဘင်ထွဲဒီးဟီင်ခိင်ကပံင်, သ့င်ပုင်, ထံနိ, နူဆာင်တံင်အိင်ယုတဖင်န့င်လီ၊

- ၁. တံင်ဘျာလုလုင်တဖင်ကမေစာဝဲဒင်တံင်ဟတံင်ပြးလုအဂုလုအဘင်ထွဲဒီးတံင်နုဟဒီးသုဟီင်ခိင်ကပံင်, သ့င်ပုင်, ထံနိ, နူဆာင်ခိင်ယုတဖင်အယိ, မုင်တံင်မလုတံင်ကဘင်လုပိင်မထွဲအိးန့င်လီ၊
- ၂. တံင်ကဘင်သ့င်ညါဟပနီင်တံင်နုဟဘင်ဟီင်ခိင်ကပံင်အခွဲးအယင်အိင်ဒီးတံင်မနီင်မယါအိးလုဖိးသဲစးအကျဲ (အိင်ဒီးပဒိင်အလံင်အုင်သး) မုင်ဂု, တံင်တဟပနီင်အိး (တအိင်ဒီးပဒိင်အလံင်အုင်သး) မုင်ဂုန့င်လီ၊
- ၃. တံင်ကဘင်သ့င်ညါဟပနီင်ပိင်မုင်, တံင်နုဟဒီးသုဘင်ဟီင်ခိင်ကပံင်ဒ်အမုင်ပုမအိင်ဝဲမုင်ဆုင်မုင်ဂုတဖင်လီ၊
- ၄. တံင်ကဘင်ဘျာဘင်မဂုထီင် ပုဂုဝိတံင်တတိတတြိလုတံင်မတုင်အိးတဖင်, ဒ်အမုင်တံင်ဆိင်တံင်မနုပုဂုဝိတံင်တဖင်အခွဲးအယင်, ပင်ယုဒီးဟီင်ခိင်ကပံင်အခွဲးအယင်တဖင်, ဒ်သိးဆုညါတံင်ခွဲးတံင်ယင်ကဂုထီင်အဂီင်လီ၊
- ၅. တံင်ကဘင်တြိဆာဒိသအ တံင်မပျံမဖုးဒီးတံင်မထီဒါတံင်သိင်တံင်သိတံင်ဘျာလုထီဒါပုဂုဝိတံင်နုဟဘင်ဟီင်ခိင်ကပံင်ခွဲးယင်လုအဖိးသဲစး, ပင်ယုဒီးတံင်နီဟးထီင်ဆုင်ပုလုအတံင်လီပု လုတဖိးဒီးထံကီင်ဘီမုင်တံင်ဘျာတဖင်
- ၆. တံင်ကဘင်မဘင်လီဘင်စးကုတံင်နုဟဘင်ဟီင်ခိင်လုဖိးသဲစးအကျဲ, ဒီးဟံးဂုဝိပဒိင်တံင်ဘျာလီကျိင်စုတံင်တိင်ကျဲတဖင်, ဒ်သိးကမုင်တံင်ကဲဘျးလုကမုင်အဂီင်, အိင်ဒီးတံင်အုင်ကီးန့င်လီ၊
- ၇. တံင်ကဟံးဂုဝိတံင်မလုထီဒါပုဂုဝိတံင်နုဟဟီင်ခိင်, ဒီးတံင်တတိတတြိ

လာအိုင်ထိုင်တဖန် တာ်ကဒူးအိုင်ထိုင်တာ်စံင်ညိုင်ပီတုတာ်မ၊ (မုတမုာ်)  
တာ်ကဟံးန့ၢ်ဂ့ၢ်ဝီဒ်လုာ်လုာ်ထူသနူအကျဲအသိးန့ၢ်လီၤ.

- ၈. တာ်ကဘၣ်ဟ့ၣ်ကဒါက့ၤစ့အိုင်လိးလာအကြားအဘၣ် ဖဲတာ်ဟံးန့ၢ်ဟီၣ်  
ခိၣ်လာတာ်ကသူအီၤလာကမုၢ်အတာ်ဘၣ်ဘျူးဘၣ်ဖိုင်အဂီၢ်န့ၢ်လီၤ.
- ၉. တာ်ကဘၣ်တြီဆာဒီသဖါဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်တာ်ဂ့ၢ်ကီ, တာ်ဂ့ၢ်လိာ်ဘျီလိာ်လာ  
အိုင်ထိုင်တဖန်, တာ်အိုင်ခိၣ်ဖးလံာ်ဆိးဒီးဟံးဂ့ၢ်ဝီတုာ်လီၤတီၤလီၤန့ၢ်လီၤ.
- ၁၀. တာ်ကဘၣ်အုၣ်ကီၤသးလာပုၤမမုၢ်ကျိၤဝဲၤကွၢ်တဖန်ကသ့ဟံးကဲပုၤဂ့ၢ်ဝီခွဲး  
ယာ် ဒီးတာ်န့ၢ်ဟဘၣ်ဟီၣ်ခိၣ်အခွဲးအယာ်, ဒ်တာ်မအကျိၤအကျဲအိုင်အ  
သိး, ဒီးတာ်စံင်ညိုင်ပီတုကျိၤကျဲလာဟံးဂ့ၢ်ဝီတာ်တုာ်လီၤတီၤလီၤန့ၢ်လီၤ.

## ကီၢ်သူလုၤဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်အကျဲသနူအပူၤ တာ်ဂ့ၢ်အကါဒိၣ် လာပကြားသ့ၣ်ညါတဖန်

- ၁. ဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်, သ့ၣ်ပုၤ, ထံနိ, ထံကျါတာ်အိုင်ယာ်တဖန်ဒီးန့ၢ်ဆၢၣ်ခိၣ်  
ယာ်တဖန် မ့ၢ်တာ်လာအဘၣ်သးဒီးကမုၢ်န့ၢ်လီၤ
- ၂. ပုၤလီၢ်ကဝီဖိတဖန်ဒီးဒူသဝီပုၤတတတဖန် ဒ်လုာ်လုာ်ထူသနူအသိးအိုင်  
ဒီးတာ်န့ၢ်ဟဘၣ်ဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်ဖိးသဲစးန့ၢ်လီၤ.
- ၃. ကမုၢ်တဂၤစုာ်စုာ်အိုင်ဒီးတာ်ခွဲးတာ်ယာ်လာန့ၢ်ဟဘၣ်ဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်ဒ်တာ်  
ဟံးပနီၣ်အသိးလီၤ. ပုၤတဂၤလာအစးထိုင်မဟီၣ်ခိၣ်တလီၢ်, စံာ်မ့ၢ်ဂုၤ,  
ကရၢ်မ့ၢ်ဂုၤန့ၢ်အိုင်ဒီးတာ်ခွဲးတာ်ယာ်လာဟဘၣ်ဝဲန့ၢ်လီၤ.
- ၄. ကမုၢ်ထံဖိကီၢ်ဖိအိုင်ဒီးတာ်ခွဲးတာ်ယာ်လာဆါအဟီၣ်ခိၣ်, ဒီးလဲလီၤဝဲ,  
ဆိတလဲဝဲ, ပီၣ်လီၤဝဲ, ဟ့ၣ်လီၤဝဲသ့န့ၢ်လီၤ.

၁၂ ခုၣ်အဲၣ်ယုၣ်ဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်ကျဲသနူတာ်ဘျုးလာကမုၢ်ကြားသ့ၣ်ညါ

- ၅. ကမ္ဘာ့လူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်ကစီတခါအပူလူမိတ်စီပာ်ယာ်လံလံ၊ အိန်ဒီးတီးဒီးတီးတီးယာ်လူပာ်ဘာ် ဒီးသူဘာ်သကီးဝဲ လီၤကစီပူနုဆာ်တၢ်အိန်ယာ်၊ ဟီၣ်ခိၣ်လၢပုၤလၢကျါ၊ သ့ၣ်ပုၤ၊ ဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိအိၣ်ဆၣ်အလီၢ်၊ ထံၣ်နီၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ။
- ၆. ပဒိၣ်မ့ၢ်မၤထီၣ်တၢ်တိၣ်ကျဲၤတမံၤမံၤလၢကမ္ဘာ်အဟီၣ်ကစီအပူန့ၣ် ကဘာ်တၢ်ပီၣ်ဒီးကမ္ဘာ်တဖၣ်၊ ဟံးန့ၢ်ကမ္ဘာ်တဖၣ်အတၢ်ဘာ်သးဝံၤ ကဘာ်ဟ့ၣ်တၢ်ပူၤတၢ်ကလံၤဒ်အကြးကၢကီၣ်အသိးန့ၣ်လီၤ။ (ကဘာ်ဆိးကါဝဲထံကီၢ်ဘီမ့ၢ်အတၢ်ဘျၢလၢအမ့ၢ် (FPIC) န့ၣ်လီၤ။ (FPIC)အခီပညီန့ၣ် မ့ၢ်တၢ်တဘာ်ဟံးန့ၢ်ဆူၣ်၊ မၤပျံၤမၤဖုးကမ္ဘာ်ဘာ်၊ (ကမ္ဘာ်အိၣ်ဒီးတၢ်သဘျၢ)၊ တၢ်ကဒုးသ့ၣ်ညါဆိလၢကမၤတၢ်တိၣ်ကျဲၤအဂ့ၢ်၊ ကဘာ်ဒုးသ့ၣ်ညါတၢ်ကစီၣ်တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤအလၢအပျဲဆူကမ္ဘာ်န့ၣ်လီၤ။)
- ၇. တၢ်ကဘာ်သ့ၣ်ညါဟံးပနီၣ်ပုၤလီၢ်ကစီဖိအတၢ်န့ၢ်ပာ်ဘာ်ဟီၣ်ခိၣ်၊ ဒီးပုၤအါဂၤပဒီးသူသကီးဝဲဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ် ဒ်လုၢ်လၢထူသန့အကျဲအိၣ်အသိး၊ ဒ်သိးပုၤအါဂၤသုတဟဲန့ၣ်လီၤဒိၣ်စိဟံးန့ၢ်တဂ့ၤ၊ သုတဟဲန့ၣ်လီၤအိၣ်ဆိးလၢတဖိးသဲးစးအကျဲ ဒီးဖံးအိၣ်မၤအိၣ်ဟီၣ်ခိၣ်တဂ့ၤ၊ ဒီးသုတဂုၢ်ဟံးန့ၢ်ဆူၣ်ဟီၣ်ခိၣ်တဂ့ၤအဂီၢ် တၢ်ကဘာ်ဒီသအါန့ၣ်လီၤ။
- ၈. ပုၤလၢဘာ်ဟံးတၢ်ကွံာ်အဒုသဝီတၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲ ဒီးစံၣ်မ့ၢ်ဟးဖျိးတဖၣ်ဒ်သိးကဒီးန့ၢ်ဘာ်ကဒါက့ၤအဟီၣ်ခိၣ်မ့ၢ်ဂ့ၤ၊ ကဒီးန့ၢ်ဘာ်က့ၤစ့အိၣ်လိးမ့ၢ်ဂ့ၤ၊ အခွဲးအယာ်အိၣ်န့ၣ်လီၤ။
- ၉. လၢတၢ်န့ၢ်ပာ်ဘာ်ဒီးသူဘာ်ဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်အဂီၢ် ကဘာ်အိၣ်ဒီးတၢ်န့ၢ်ပာ်ဒီးသူဘာ်ဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်အလံာ်အုၣ်သး အိၣ်ဒီးတၢ်မၤနီၣ်မၤယါအကျိၤအကျဲဂ့ၤလၢန့ၣ်လီၤ။
- ၁၀. ဘာ်ထွဲဒီးဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်ဂ့ၢ်ဝီ၊ တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤလၢတၢ်တသးမံဒီးတၢ်ဂ့ၢ်လိာ်ဘျီလိာ်အိၣ်ထီၣ်တဖၣ်န့ၣ် ကဘာ်အိၣ်ဒီးတၢ်ဘျီဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်တၢ်မၤအကျဲဂ့ၤလၢန့ၣ်လီၤ။

# တၢ်ဘၣ်သးလၢအသဘျူ, ချးဆၢချးကတီၢ်ဒီးသ့ၣ်ညါ တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိ (FPIC-Free, Prior and Informed Consent),

(FPIC) အံၤဘၣ်တၢ်ကွဲးဟံၣ်လီၤအိၤလၢA(UNDRIP-United Nations Declaration on the Rights of Indigenous People) လံာ်ဘိးဘၣ်ရၤလီၤအပူၤ, လီၤဆီၣ်တၢ်ပူၤထူလံၤဖိတဖၣ်အဂီၢ်အိၣ်ဒီးတၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ကမၤတၢ်တီၢ်ကျဲၤတခါခါလၢပူၤထူလံၤဖိတဖၣ်အတၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲၤန့ၣ်, ပူၤထူလံၤဖိတဖၣ်အိၣ်ဒီးတၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်, အိၣ်ဒီးတၢ်သဘျူ (Free) လၢတၢ်ဆၢတဲာ်အပူၤလီၤ. ကတူၢ်လိာ်တၢ်တီၢ်ကျဲၤမ့ၢ်ဂ့ၢ်, တတူၢ်လိာ်ဘၣ်မ့ၢ်ဂ့ၢ်, အိၣ်လၢအဝဲသ့ၣ်အတၢ်ဆၢတဲာ်အပူၤလီၤ. တၢ်မၤပျံၤမးဖးအိၤ, တၢ်မၤဆူၣ်အိၤ, တၢ်ကူၣ်တရံးအိၤအအၢအသီတဖၣ်, တဘၣ်အိၣ်ဘၣ်. (Prior)-တၢ်ကမၤဖျါထီၣ်တၢ်တီၢ်ကျဲၤအဂ့ၢ်အကျိန့ၣ်တၢ်ကဘၣ်ဒုးသ့ၣ်ညါဆိအိၤန့ၣ်လီၤ. (Informed)- ဒီးတၢ်ကဘၣ်ဒုးသ့ၣ်ညါအိၤတၢ်ကစီၣ်တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိခဲလၢလၢအဘၣ်ထွဲဒီးတၢ်တီၢ်ကျဲၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်ကဘၣ်ဒုးသ့ၣ်ညါပူၤတဝါ (communities) လၢကျိၣ်လၢအဝဲသ့ၣ်န့ၣ်ဟံၣ်, အိၣ်ဒီးတၢ်ပဲာ်ဖးနီၤဖးလၢအသဘျူ, မ့ၢ်လိာ်ဘၣ်တၢ်သ့ၣ်ညါန့ၣ်ဟံၣ်န့ၣ်တၢ်ကဘၣ်ဟ့ၣ်အိၤလီၤ. (FPIC) ဒီသဖၢဝဲဒၣ်ပူၤထူလံၤဖိအခွဲးအယၢ် ဖဲတၢ်တဲကျဲၤဘၣ်ဂီၢ်က့ၤတၢ်ဆၢတဲာ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢကမၤဘၣ်ဒီအဝဲသ့ၣ်အခါ ဒီးဟ့ၣ်တၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်လၢကမၤတၢ်ဆၢတဲာ်ဒ်အလုၢ်လၢထူသန့အသိးန့ၣ်လီၤ.

ပုၤဒိၣ်ကျိၣ်ဒိၣ်စ့ဒီးခိပန့ၣ်တဖၣ်  
ဟဲကတီၢ်ဒုးသ့ၣ်ညါကမ့ၢ်ဘၣ်ထွဲဒီးတၢ်  
ဖဲတၢ်မၤလၢကမၤဝဲဒီးကလူထွဲမၤထွဲ  
(FPIC) အကျိအကျိ





ဇူးသွန်ညါကမျှော်ဘဉ်ထွဲဒီးဟီၣ်ခိၣ်ကဟံၣ်တၢ်ဂ့ၢ်



ကမျှော်တဖၣ်အိၣ်ဖျိၣ်တၢ်ပိၣ်သကိးတၢ်



ဇူးသွန်ညါကမျှော်ဘဉ်ထွဲတၢ်မၤနီၣ်မၤယါ  
ဟီၣ်ခိၣ်ကဟံၣ်လၢအဖိးသဲစးတၢ်ဘျုး



တၢ်မၤနီၣ်မၤယါဟီၣ်ခိၣ်ကဟံၣ်



တၢ်ပၤဆျၢရဲၣ်က့ၢ်ဟီၣ်ခိၣ်ကဟံၣ်တၢ်ဂ့ၢ်



မၤန့ၣ်လီၤဟီၣ်ခိၣ်ဂီၤလၢတၢ်တုၤအိၣ်တဖၣ်  
ဆူခိၣ်ဗျူထၢၣ်အပူၤ

# ပံ့ပိုးရန်တော်ဘျှာခိုခံသည့်

Pinheiro Principles: မှတ်တမ်းတင်သည့်တစ်လအတွက် ထွဲဒီးဘီ မှတ်တမ်းတင်ကရု (UN) အတော်ဘျှာခိုခံသည့် လာတော်ကဘဉ်ဟ့ဉ်ခဉ်စးကွာဟံဉ် ယီတော်အိဉ်တော်ဆိးအလီအကျ ဧီးတော်စုလီခိဉ်ခိဉ်တဖဉ်ဆူပုဘဉ်ကီဘဉ်ခဲ (Refugees) ဧီးပုလီအိဉ်ကမံ (IDPs) တဖဉ် ဖဲအဝဲသ့ဉ်ကွာကဒါကွာဆူအတော် အိဉ်တော်ဆိးအလီအကျအခါန့ဉ်လီ. တော်ဘျှာခိုခံသည့်တဖဉ်အံဟံဉ်ဖျါထီဉ် တော်ဟ့ဉ်ခဉ်စးကွာခွဲးယာဉ်သ့ဉ်တဖဉ်ဆူပုဘဉ်ကီဘဉ်ခဲဧီးပုလီအိဉ်ကမံအ အိဉ်, လာအပဉ်ယုဉ်ဧီးမုဉ်ခွါအတော်ထဲသိးတုးသိး ဧီးတော်တဘဉ်ကွာတလီ လိဉ်သးဘဉ်, တော်လဲတော်ကွာသဘျှာ, လာအဖိးမံလိဉ်အသးဧီးဟီဉ်ခိဉ်ဘီမှတ် တော်ဘျှာသဲစး, ဧီးတော်ဘျှာအဂးသ့ဉ်တဖဉ်န့ဉ်လီ.

ထံဖိကီဖိကမုဉ်  
တဖဉ်ထံဉ်လိဉ်ထဲ  
သကိးတော်ဘဉ်ထွဲ  
ဧီးဟီဉ်ခိဉ်  
ကပံဉ်တော်ဂုဉ်



ဟ့ဉ်လီတော်န့ဉ်ပဟီဉ်ခိဉ်  
လိဉ်အုဉ်သး (ဂရံ)  
ဆူဟီဉ်ခိဉ်ကစာအစုပု



# တၢ်ဘျၢခိၣ်သ့ၣ်လၢတၢ်ဒုးလိၣ်ထီၣ်ဖးထီၣ်တၢ်ဖံးတၢ်မၤ

တၢ်ဘျၢလၢတၢ်ဒုးလိၣ်ထီၣ်ဖးထီၣ်တၢ်မၤန့ၣ် မ့ၢ်တၢ်လၢအကါဒိၣ်လၢကမၤစၢၤဝဲဒၣ်တၢ်ပၤဆၢရဲၣ်ကျဲၤလၢအဂ့ၢ် (good governance) လၢတၢ်ဒီးန့ၢ်ပၤဘၣ်ဟီၣ်ခိၣ်ကပံၣ်, ထံနိ, သ့ၣ်ပှၢ်, န့ၣ်ဆၢတၢ်အိၣ်ယၤတဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

- ၁. တၢ်သ့ၣ်ညါပၢ်ပနီၣ်ပှၢ်ဟီၣ်ခိၣ်ဖိအသူးသ့ၣ်လၢကပီ (Human Dignity)
- ၂. တၢ်တက့ၢ်ဒိၣ်ဆံးအါစ့ၢ်တၢ်ဘၣ် (Non-discrimination)
- ၃. တၢ်ထဲသိးတုၤသိးဒီးတၢ်တီတၢ်တြၢ် (Equity & Justice)
- ၄. မ့ၣ်ခွါတၢ်ထဲသိးတုၤသိး (Gender equality)
- ၅. တၢ်မၤအကျိၤအကျဲၤကိးကပၤဒီးဒီးတၢ်တူၢ်ယံၣ်ခိၣ်ကျၢ (Holistic & Sustainable Approach)
- ၆. တၢ်တၢ်ပီၣ်ကူၣ်လိၣ်ဒီးတၢ်မၤသကိး (Consultation & Participation)
- ၇. သဲစးတၢ်ဒိၣ်စိ (Rule of Law)
- ၈. တၢ်မၤလၢအအိၣ်ဖျိဖျိဖျါဖျါ (Transparency)
- ၉. တၢ်အုၣ်ကီၤသးလၢတၢ်မၤအဖီခိၣ် (Accountability)
- ၁၀. တၢ်မၤဂ့ၢ်ထီၣ်က့ၢ်တၢ်ကွၢ်ကွၢ် (Continuous improvement)

## လီၤခါၣ်သးဟီၣ်ခိၣ်ကပံၣ်ကမံးတံၢ်တဖၣ် ကမံးတံၢ်အံၤမ့ၢ်ဝဲ

- စံၣ်ပျဲၤသ့ၣ်ဖျးဝဲကျိၤခါၣ်စးတဖၣ်, လီၤခါၣ်သးပၤဆၢတၢ်ကမံးတံၢ်တဖၣ်, သ့ၣ်ပှၢ်ဝဲကျိၤခါၣ်စး, ဘၣ်ဖီၣ်မၤညၣ်ဝဲကျိၤခါၣ်စး, စၢ်ထးဝဲကျိၤခါၣ်စး, ထံလီၤကီၢ်ပူၤတၢ်ဘျၢတၢ်ဘါဝဲကျိၤခါၣ်စး, သဲစးဝဲကျိၤခါၣ်စး, ဒီးတၢ်ကရၢကရိဝဲကျိၤခါၣ်စးတဖၣ်ကဘၣ်ပၣ်ယုၣ်ဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ.
- ဂံၢ်ခိၣ်ထံးကမုၢ်ကရၢ (CBOs) ဒီးကရၢသဘျၢ (CSOs) အခါၣ်စးတဖၣ်ဒီးပှၢ်သ့ၣ်ပှၢ်လၢဟီၣ်ခိၣ်ကပံၣ်ဂ့ၢ်ဝဲဒၣ်စးတဖၣ်ကြးပၣ်ယုၣ်ဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ.

# ကမ်းတံတဖုအဖီလ် တ်ကဖုးအိၣ်ထီၣ်တ်မကရူၢ် (၃) ဖု ဒ်လ်အသိး-

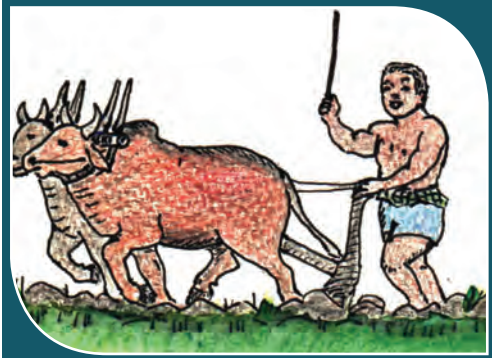
- ၁. တ်မဆုရဲၣ်ကျဲဟီၣ်ခိၣ်ကပံၣ်(Land Management) - တ်မကရူၢ်အံၤအဖီလ်ပၣ်ယုၣ်ဒီးတ်မဆုရဲၣ်ကျဲဟီၣ်ခိၣ်ကပံၣ်တ်မအကျဲသန့ခဲလ်,
- ၂. တ်မနီၣ်မယါဟီၣ်ခိၣ်ကပံၣ်(Land Registration)- တ်မကရူၢ်အံၤအဖီလ် ပၣ်ယုၣ်ဒီးတ်ဟ်ကီၤတ်န့ၢ်ဟီၣ်ခိၣ်ကပံၣ်ခွဲးယၢ် (documenting), တ်ဟ်ပနီၣ်ဟီၣ်ခိၣ်အဆၢ (demarcation), တ်မနီၣ်မယါ (registration), ဒီးတ်တ့ဟီၣ်ခိၣ်ဂီၤ (mapping), တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.
- ၃. တ်ဘျဲၣ်ဟီၣ်ခိၣ်ကပံၣ်တ်ဂ့ၢ်ကီၤ (Land Conflict Resolving) - တ်မကရူၢ်အံၤအဖီလ် ပၣ်ယုၣ်ဒီးတ်ဘျဲၣ်ဟီၣ်ခိၣ်ကပံၣ်တ်ဂ့ၢ်ကီၤအကျိၤအကျဲလၢ တ်ကဘၣ်မအိၤတဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

## ကီၢ်

ကီၢ်သူလုဟီၣ်ကဝီပူၤ, ကီၢ်ရှၢ်တနီၤဟံးယၢ်ဂံၢ်ကျဲၤ “မိၢ်လုပၢ်လၢ” ဟီၣ်ခိၣ်ကပံၣ်အသန့လၢအမ့ၢ် “ကီၢ်” န့ၣ်လီၤ. ကီၢ်စံးတ်န့ၣ်မ့ၢ်ဟီၣ်ကဝီအဆၢ လၢဘၣ်တ်ဟ်ပနီၣ်အိၤလၢမိၢ်စိပၢ်ယုၣ်လံၤလံၤ အိၣ်ဒီး “ထံဖိကီၢ်ကစၢ်” လၢအမ့ၢ်ပူၤအခိၣ်တဂၤလၢပူၤစူၢ်ပူၤန့ၣ်



အိၤဒီးအဝဲမဆုဟီၣ်ခိၣ်ကပံၣ်, ပုၤဂ့ၢ်ဝီ, တ်ဆဲးတ်လၢ, တ်စူၢ်တ်န့ၣ်ဒီးတ်စံၣ်ညီၣ်ပီတ့တဖၣ်ဒ်လုၢ်လၢထုသန့တဲာ်အသိး ဒီးဘၣ်တ်မထွဲအိၤတုၤမ့ၢ်မဆါ တနံၤအံၤန့ၣ်လီၤ. ကီၢ်တဘျဲၣ်အဆၢအပူၤ အိၣ်ဒီးဒူသဝီတဖၣ်, ခုး-သံၣ်, ကစၢ်, စံၣ်ပျီ, ကျိး,



နိုတ်ကတၢ်န့ၣ်ပဘၣ်ဟီၣ်ခိၣ်ကပံၣ်

ပှၤတတၢ်သ့ၣ်ပှၤ, ဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိအိၣ်ဆၣ်အလီၢ်, ထံကျိၣ်, နိၣ်, တၢ်သ့ၣ်ခိၣ်, ပှၤလိ, တၢ်စ့ၢ်တၢ်န့ၣ်အလီၢ်အကျဲးဒီး တၢ်အဂတဖၣ်လီၤ. တၢ်ဟံးယၢ်ပၤယၢ်လုၢ်လၢ်ထူသနူ “ကီၢ်” ဒီးတၢ်ပၤဆှၢ်ဟီၣ်ခိၣ်ကပံၣ်, ထံကျိၣ်ထံကွၢ်, တၢ်ယုအိၣ်တၢ်မံၤလၢ်, တၢ်ယု

အိၣ်ဒုၣ်ညၣ်, တၢ်ရဲၣ်သဲကတီၤခိၣ်ယၤန့ၣ်ဆၣ်အကျဲးတဖၣ် မ့ၢ်တၢ်မၤလၢအဂူအယံၢ်, အလီၢ်အိၣ်လၢပကဘၣ်တိၤစၢမၤစၢဒီးဟံးယၢ်ပၤယၢ်သကိးပတၢ်န့ၣ်သၢတဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

## ပှၤလၢအန့ၢ်ပဘၣ်ဟီၣ်ခိၣ်သ့ဒီးဟီၣ်ခိၣ်လၢတၢ်ဟ့ၣ်တၢ်န့ၢ်ပၤအခွဲးယၢ်သ့တဖၣ်

### ၁. ပှၤလၢအန့ၢ်ပဘၣ်ဟီၣ်ခိၣ်ကပံၣ်သ့လၢကီၢ်သူလုၢ်ဟီၣ်ခိၣ်ကပီၤပူတဖၣ်

က. ကမ္ဗၢၢ်ထံဖိကီၢ်ဖိဒီးပှၤထူစံၣ်ဖိတဂၤဂၤလၢအန့ၢ်လီၤအိၣ်ဆိးတ့ၢ်ဖဲကီၢ်သူလုၢ်ဟီၣ်ခိၣ်ကပီၤပူတချုး (၁၉၈၈) နံၣ်တဖၣ်

- အဟီၣ်ခိၣ်လၢအမၤအိၣ်ဝဲန့ၣ် အိၣ်ဒီးတၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်လၢန့ၢ်ပဘၣ်သ့န့ၣ်လီၤ.
- ပှၤလၢအဟီၣ်ခိၣ်တအိၣ်ဒီးတဖၣ်ပဒိၣ်ကရဲၣ်ကျဲးန့ၢ်စၢအီၤလၢကန့ၢ်ပဘၣ်ဟီၣ်ခိၣ်စ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ.

ခ. ကမ္ဗၢၢ်ထံဖိကီၢ်ဖိဒီးပှၤထူစံၣ်ဖဲးခုးဖိတဂၤဂၤလၢအန့ၢ်လီၤအိၣ်ဆိးတ့ၢ်ဖဲကီၢ်သူလုၢ်ဟီၣ်ခိၣ်ကပီၤပူတချုး (၁၉၈၈) နံၣ်တဖၣ်လၢထံလီၢ်ကီၢ်ပူတၢ်ဒုးတၢ်ယၤအယံၢ် ကဲထီၣ်ပှၤလီၢ်အိၣ်ကမ့ၢ် ဒီးပှၤဘၣ်ကီဘၣ်ခဲတဖၣ်န့ၣ် မ့ၢ်တနံၤတုၤအဟဲက့ၤကဒါက့ၤဒီး

- ပျာလှအဟိန်ခိန်လှအမအိန်တုာ်ဝဲအိန်တဖှ် နှ်ပဟဘၣ်က့ၤဝဲသ့ခိ ဖျီလုာ်လၢထုသန့တၢ်နှ်ပဟလှပျာအုၣ်ကီၤတၢ်အိန်အသိးန့ၣ်လီၤ.
- ပျာလှအဟးထီၣ်အခါအဟိန်ခိန်တအိန်ဒဲးတဖှ် ပဒိန်ကဘၣ်ရဲၣ် ကျဲၤနှ်အိၤဟိန်ခိန်လှအသိးသိးကနှ်ပဟဘၣ်ဝဲအဂီၢ်
- ပျာလှအထးခံကလုာ်အံၤအဖိအလံၤလှအဟိန်ခိန်တအိန်ဒဲးတဖှ် ပဒိန်ကရဲၣ်ကျဲၤနှ်အိၤ

ဂ. ပျာလှအမတၢ်လှတၢ်ကရၢကရိတၢ်မဘၣ်ထွဲပျာကလုာ်ဂ့ၢ်ဝီတဖှ်အိန် ဒီးအခွဲးလှနှ်ပဟဘၣ်ဟိန်ခိန်သ့ ဒ်တၢ်ဟ်ပနီၣ်တၢ်ဟ့ၣ်တၢ်နှ်ပဟဘၣ်ဟိန် ခိန်အလံာ်အထီၣ်အိန်အသိးန့ၣ်လီၤ.

၂. ကီၢ်သူလှဟိန်ကဝီၤပူၤ ဟိန်ခိန်လှတၢ်ဟ့ၣ်တၢ်နှ်ပဟခွဲးယၢ်သ့တဖှ်

က. ဟိန်ခိန်သံ-မ့ၢ်ဟိန်ခိန်တကဝီၤလှအဟးဂီၤလီၤမူၤလီၤမၢ်ညီညီတသ့ဘၣ် ဒီးတၢ်ဖံးတၢ်မအသူးအသၣ်ဖျါထီၣ်လံၤဂ့ၢ်ဂ့ၢ်တဖှ်

ခ. ပျာထုစံာ်ဖဲးခုးဖိတဂၤဂၤ မ့ၢ်မပျာတတၢ်အဟိန်ခိန်ဒ်အမ့ၢ် တၢ်ဖဲးခုးဟိန်ခိန် တကဝီၤလှသၢန့ၣ်အတီၢ်ပူၤဒီး ကဲထီၣ်လိာ်ထီၣ်ဂ့ၢ်ဂ့ၢ် အိန်ဒီးတၢ်အုၣ်သး လှမၤဝဲထီၣ်ဘးလှလှပျဲပျဲန့ၣ် ပတံထီၣ်တၢ်နှ်ပဟဟိန်ခိန်အလံာ်အုၣ်ကီၤ (ဂရံ) ဆူကီၢ်သူလှစံာ်ပျဲသ့ၣ်ဖျးဝဲကျိၤအအိန်သ့ဝဲန့ၣ်လီၤ.

ဂ. ပဒိန်ဟိန်ခိန်လှအမ့ၢ်ဟိန်ခိန်ပျဲကွီၤပူၤပျဲကွီၤချၢ (ကြိးပြင်တော) လှ သ့ၣ်ပျဲဝဲကျိၤတြုၣ်ကွံာ်ဝဲတၢ်တြီယာ်တဖှ်ဝံၤန့ၣ် ထံဖိကီၢ်ဖိလှအဟိန် ခိန်တအိန်ဒဲးဒီးလဲၤမအိန်ဝဲသ့ၣ်တဖှ် ဒီးနှ်တၢ်နှ်ပဟဘၣ်လံာ်အုၣ်ကီၤ သ့ဝဲန့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၣ်ဟိန်ခိန်ဒ်အံၤတဖှ် စံာ်ပျဲသ့ၣ်ဖျးဝဲကျိၤပျာမတၢ် ဖိကဘၣ်မထွဲအမူၤဒ်တၢ်နီၤလီၤဟိန်ခိန်အကျိၤအကျဲအသိးန့ၣ်လီၤ.

ဃ. မိၢ်လုာ်လၢ “ကီၢ်” ဟိန်ကဝီၤပူၤဟိန်ခိန်လှထံဖိကီၢ်ကစၢ်ဒီးသဝီဖိဟ့ၣ်အ ခွဲးလှနီၢ်တဂၤနှ်ပဟသ့ဟိန်ခိန်တဖှ်

# ပျလၢအန့ၢ်ပၢဟီၣ်ခိၣ်တသ့ ဇီးဟီၣ်ခိၣ်လၢတၢ်ဟ့ၣ်တၢ်န့ၢ်ပၢအခွဲးအယၢ်တသ့တဖၣ်

၁. ကီၢ်သူလုၤဟီၣ်ကဝီၤပူၤ ပျလၢအန့ၢ်တၢ်န့ၢ်ပၢဟီၣ်ခိၣ်တသ့ ဇီးန့ၢ်သ့ ထဲတၢ်မၤအိၣ်ပၢတဖၣ်

က. ပျလၢအတမ့ၢ်ပျထူလံၤ (ပျပၤမ့ၢ်ဖိ) တဖၣ်

ခ. ပျတၢ်ချၢတဖၣ်

ဂ. ပျဒိၣ်ကျိၣ်ဒိၣ်စ့လၢအအိၣ်တူၣ်အိၣ်ကလီၤဒီးမၤဘၣ်ဒိပျထူစံၣ်ဖိအခွဲးအယၢ်တဖၣ်

ဃ. ခိပနံၣ်တဖၣ်

င. ပျလၢအမၤကမၣ်ခုၣ်အဲၣ်ယုၣ်ဟီၣ်ခိၣ်ကပံၣ်ကျဲၤသန့ဒိၣ်ဒိၣ်မ့ၢ်မ့ၢ်တဖၣ်

စ. ဟီၣ်ခိၣ်ကစၢ်လၢအဂုၢ်ဟီၣ်ခိၣ်လဲၢ်လဲၢ်ထီထီလၢတကွၢ်ဆိကမိၣ်တၢ်လၢပျလၢအာယၢ်အဂီၢ်တဖၣ်

၂. ကီၢ်သူလုၤဟီၣ်ကဝီၤပူၤ ဟီၣ်ခိၣ်လၢတၢ်ဟ့ၣ်တၢ်န့ၢ်ပၢအခွဲးအယၢ်တသ့ဘၣ်တဖၣ်

က. ဟီၣ်ခိၣ်မူ, နံးမြေ

ခ. သ့ၣ်ပျၢ်ပျံၤကွီၤပူၤ, သ့ၣ်ပျၢ်ပျံၤကွီၤချၢ (ကြိးပြင်တော),

ဂ. တၢ်ပျံၤပူၤဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိပျံၤကွီၤ,

ဃ. မိကီၢ်မိခုၣ်ဟီၣ်ခိၣ်

င. ပျတၢ်သ့ၣ်ပျၢ်,

စ. ကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝဲၣ်ပျံၤကွီၤ,

ဆ. တၢ်ဖဲးခးဟီၣ်ခိၣ်လၢပျမၤအိၣ်အီၤအသူအသၣ်တဖျါထီၣ်ဒီးတဖၣ်

၅. ဆင်ဖိကိတ်ဖိအိန်ဆင်လီၤအဟိန်ခိန် (စားကျက်မြေ) တဖှ်တၢ်မ့ၢ်မၤအိန် တၢ်ဝဲသနၢ်က့ တၢ်ဟ့ၣ်အိၤတၢ်န့ၢ်ဟဘၣ်လံာ်အုၣ်ကီၤတသ့ဘၣ်. တၢ်ဟ့ၣ် အိၤသ့ဒၣ်ထဲတၢ်မၤအိန်ဟလံာ်အုၣ်သးန့ၣ်လီၤ.

ည. တၢ်ဘျုးတၢ်ဘါဒီးတၢ်စ့ၢ်တၢ်န့ၣ်ဟိန်ခိန်

တ. နူသဝီဟိန်ခိန်လၢတၢ်သူတၢ်အိၤဒ်လုၢ်လၢထုသန့တဖှ်

## တၢ်ဘျုးလၢကဘၣ်လူၤပိာ်မၤထွဲတဖှ်

က. ဟိန်ခိန်ကီၤယၢ် (ကန့ၢ်ကွက်မြေ) လၢပုၤတတၢ်ဟိန်ခိန်ပုၤမ့ၢ်ဂ့ၤ, လၢသ့ၣ်ပုၤ ပျံၤကီၤပုၤ ပျံၤကီၤချၢမ့ၢ်ဂ့ၤ, တၢ်ဟ့ၣ်အိၤတၢ်န့ၢ်ဟလံာ်အုၣ်ကီၤ (ဂရံ) တသ့ ဘၣ်. ဟိန်ခိန်လၢတၢ်မၤအိၤတထီၣ်ဘးန့ၣ်တၢ်တဘၣ်ကီၤယၢ်အိၤဘၣ်. ဒ် န့ၣ်အသိးဟိန်ခိန်ဒ်အံၤတဖှ်တၢ်ဆါအိၤ, ပိာ်လီၤအိၤ, ဒီးလဲလီၤအိၤ, ခိ လဲလိာ်အိၤဒီးတၢ်ဟ့ၣ်လီၤတၢ်န့ၢ်သါတသ့လုၤတက့ၤဘၣ်.

ခ. ပုၤထုစံာ်ဖိတဂၤန့ၢ်ဟဘၣ်ဟိန်ခိန် ဒ်အတၢ်ဂံၢ်တၢ်ဘါအိန်ဒီးမၤဝဲလၢပျဲအ သိးသ့အ့ၣ်ကၢ် (၂၀) တုၤ (၅၀) န့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၣ်ကီၤရ့ၣ်တနီၤအဟိန်က ဝီပုၤတၢ်လီၤအိန်ကလိမ့ၢ်အိန်အါဒီးန့ၣ် ဝဲကျိၤပုၤဘၣ်မူဘၣ်ဒါသမံသမိး ဝဲပုၤလၢအအဲၣ်ဒီးန့ၢ်ဟဟိန်ခိန်အါန့ၢ်ဒ်အံၤန့ၣ် အဝဲသ့ၣ်မ့ၢ်ထံၣ်လၢကြးဒီး န့ၢ်အါန့ၢ်အံၤန့ၣ်ဟ့ၣ်လီၤဝဲသ့လီၤ.

ဂ. ပုၤထုစံာ်ဖိတဂၤအိန်ဒီးတၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်လၢဆါကွံာ်, ပိာ်လီၤ, ဆိတလဲ, ဒီးလဲလီၤဒီးဟ့ၣ်လီၤတၢ်န့ၢ်သါသ့ၣ်တဖှ်သ့န့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၣ်ကဘၣ်မၤ ထွဲဝဲဒ်တၢ်ဘျုးတၢ်န့ၣ်ကျဲအိန်အသိး ကဘၣ်လဲၤမၤဝဲလံာ်ပံးယၢ်လၢကီၢ် ဆၣ် (မ့တမ့ၢ်) ကီၢ်ရ့ၣ်စံာ်ပျဲသ့ၣ်ဖျးဝဲကျိၤဝဲဒါဒီးန့ၣ်လီၤ. ကဘၣ်ဟ့ၣ်စ့ၢ် ကိးတၢ်ခိဒီးလံာ်ပံးယၢ်အလဲဒ်တၢ်ဟ်ပနီၣ်အိန်အသိးန့ၣ်လီၤ.

ဃ. ဝဲပုၤတဂၤဒီးန့ၢ်ဘၣ်တၢ်န့ၢ်ဟဘၣ်လံာ်အုၣ်ကီၤဝံ (၁၀) နံၣ်အတီၢ်ပုၤဆါ အဟိန်ခိန်တသ့ဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၣ်အတၢ်လိာ်မ့ၢ်အိန်သပုၤကတၢ်တ ခိကဘၣ်လဲၤဟံးန့ၢ်တၢ်ပျဲခွဲးလၢကီၢ်ဆၣ်စံာ်ပျဲဝဲဒါဒီးန့ၣ်လီၤ.

- c. ပုလဲအိုင်ဒီးဆီအဟိန်ခိတ်တဂန့်
- ၁. အဆိကတၢ်အဝဲကဘၣ်ဆါန့ၣ်အဒီပုၤဒီဝဲၢ်အဘူးအတံၢ်န့ၣ်လီၤ.
- ၂. ဆါဝဲမ့ၢ်တန့ၢ်ဘၣ်တခီကဘၣ်ကျဲဆါဝဲဆူအပုၤဒူဖိသဝီဖိအိၣ်လၢပုၤတဝပုၤလီၤ.
- ၃. ဆါဝဲမ့ၢ်တန့ၢ်ဒီးဘၣ်တခီ, ကဆါဝဲဆူပုၤလၢအမၤအိၣ်အဟိန်ခိတ်တဂန့်လီၤ. (ပုၤတဂအံၤဟ့ၣ်အဟိန်ခိတ်အပွၤမ့ၢ်တန့ၢ်တဘျီယီဘၣ်တခီ, ကဟ့ၣ်ဆိဝဲအပွၤတတ် ဒီးကဟ့ၣ်ကဒီးဝဲလၢခံတဝီ, ခိဖျိစံၣ်ပျဲသ့ၣ်ဖျးဝဲကျိၤရဲၣ်ကျဲၤစၢအီၤန့ၣ်လီၤ.
- ၄. လၢခံကတၢ်ဆါဝဲမ့ၢ်တန့ၢ်ဘၣ်တခီ, ကဆါဝဲဆူပုၤလၢသဝီအဂၤ ခိဖျိန့ၢ်အခွဲးလၢစံၣ်ပျဲသ့ၣ်ဖျးဝဲကျိၤအအိၣ်န့ၣ်လီၤ.

## ပုၤမၤအိၣ်ဟိန်ခိတ်အမူဒါ

- ၁. ပုၤလၢအန့ၢ်ပၤဘၣ်ဟိန်ခိတ်ကိးဂၤအမူဒါအိၣ်လၢ ကဘၣ်မၤဂ့ၤထီၣ်အဟိန်ခိတ်လၢအမၤအိၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.
- ၂. ပုၤထူစံၣ်ဖိလၢအန့ၢ်ပၤဘၣ်ဟိန်ခိတ်ကိးဂၤ ကဘၣ်ကဝဲၣ်ကတီၤမၤဂ့ၤထီၣ်အဟိန်ခိတ်အကံၢ်အစီလၢအမ့ၢ်စံၣ်, ကျိး, ကရၢၢ်, ထံဘီဒီးတၢ်လိၣ်အဂၤတဖၣ်န့ၣ်လီၤ.
- ၃. ပုၤမၤအိၣ်ဟိန်ခိတ်လၢအန့ၢ်ပၤဘၣ်ဝဲကိးဂၤ ကဘၣ်အိၣ်ဒီးသ့ၣ်ဖျးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤလၢနံၤဖျၣ်, နံၣ်ထီၣ်အကလုာ်ကလုာ်လၢအမ့ၢ်တူၢ်ယံၣ်ခိတ်ကျဲၤတၢ်မၤအကျိၤအကျဲတဖၣ်လၢကအိၣ်ဝဲမ့ၢ်ဂ့ၤ, ဆါဝဲမ့ၢ်ဂ့ၤသ့အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.
- ၄. ပုၤမၤအိၣ်ဟိန်ခိတ်ကိးဂၤဒီးအိၣ်ဒီးတၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်လၢသ့ၣ်နံၤဖျၣ်နံၣ်ထီၣ်တၢ်ထူၣ်တၢ်ဘိလၢအဟိန်ခိတ်လီၤပုၤလီၤ.

# စံပြုသျှင်ပျးဝဲကျိအတၢ်ဘျုးလၢတၢ်သျှင်ပျးအဖီခိၣ်

- ၁. ဟ့ၣ်ဂံၢ်ဟ့ၣ်ဘါဝဲကမျါ လၢကကျဲးစးမဆိလၢအတၢ်အိၣ်မိၢ်ပျၢ်ကအိၣ်ကူ အိၣ်လၢအဂီၢ်လီၤ.
- ၂. တၢ်အိၣ်မိၢ်ပျၢ်မ့ၢ်အိၣ်ကအိၣ်ခိးလံးဒီး ကရဲၣ်ကျဲးသျှင်ပျးအတၢ်တိၣ်ကျဲးလၢ အကျိၣ်စ့တၢ်ဟဲန့ၣ်ကအိၣ်အဂီၢ်လီၤ. (အဒိ-တၢ်သျှင်နံၣ်ထီတၢ်ထုၣ်တၢ် ဘိတခိးဘၣ်ဘ့, တခိး, တန့, သဲး, တျၢ်ရၣ်, ဒီးတၢ်သျှင်တၢ်သၣ်အဂၤလၢ ပအိၣ်အသၣ်သ့ဒီးဆါအိၣ်သ့အထုၣ်တဖၣ်)
- ၃. ဟ့ၣ်ဂံၢ်ဟ့ၣ်ဘါဝဲတၢ်သျှင်ကျိၣ်ကျိတၢ်ထုၣ်တၢ်ဘိ (mix-crop) အကလုာ်က လုာ်လၢကျိးဒီးကရၢၢ်ပူၤန့ၣ်လီၤ.
- ၄. ဟီၣ်ခိၣ်လၢတၢ်သျှင်ဘုတဂ့ၤန့ၣ် တၢ်ဟ့ၣ်ဂံၢ်ဟ့ၣ်ဘါလၢတၢ်ကသျှင်နံၣ်ဖျၢ် တၢ်ထုၣ်တၢ်ဘိအဂၤလၢအဂ့ၤဒီးအိၣ်သ့ ဆါအိၣ်သ့လၢကျိၣ်စ့တၢ်ဟဲန့ၣ်က အိၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. (အဒိ-ဝဲ, ဘီဘၣ်, ပထိး, သဘ့ဟီၣ်လၢ, နံၣ် သိ, ဒီးအဂၤ)
- ၅. ဟ့ၣ်ဂံၢ်ဟ့ၣ်ဘါကမျါလၢတၢ်လီၤလၢအဂ့ၤဒီးကြးလၢစံာ်တဖၣ်တၢ်ကမၤ ထီၣ်ထံဘီအသိဒီးတိထီၣ်စံာ်အသိလၢသျှင်ပျးတၢ်ဂုထီၣ်ပသိထီၣ်အဂီၢ် န့ၣ်လီၤ.
- ၆. ဟ့ၣ်ဂံၢ်ဟ့ၣ်ဘါဝဲပျၢ်ထူစံာ်ဖဲးခုးဖိတဖၣ်လၢတၢ်ကသျှင်န့ၣ်ဆၢၣ်ဟီၣ်စီ, ဟီၣ် ချါဒီးန့ၣ်ဆၢၣ်တၢ်ဒီးသအတၢ်ဖိသၢ်အကျိၣ်အကျဲးတဖၣ်လၢအတၢ်သျှင်ပျး အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.
- ၇. တဟ့ၣ်ဂံၢ်ဟ့ၣ်ဘါပျၢ်ထူစံာ်ဖဲးခုးဖိတဖၣ်လၢ ကသျှင်ကသံၣ် (chemical fertilizer) လၢတၢ်သျှင်ပျးအဂီၢ်ဘၣ်.
- ၈. တဟ့ၣ်ဂံၢ်ဟ့ၣ်ဘါပျၢ်ထူစံာ်ဖဲးခုးဖိလၢကသျှင်တၢ်ထဲတကလုာ်စီဘၣ်.
- ၉. ဒီပနံၣ်တဖုဖု (မ့တမ့ၢ်) ပျၢ်ဒိၣ်ကျိၣ်ဒိၣ်စ့တဂၤလၢ မ့ၢ်အဲၣ်ဒီးဟဲမၤသျှင်ပျး တၢ်တိၣ်ကျဲးလၢပဟီၣ်ကဝီၤပူၤန့ၣ်, တၢ်ကဘၣ်ပာ်ဖျါထီၣ်အိၣ်ဆူလီၤခၢၣ်သး မ့ၢ်ကျိၣ်ဝဲကွၢ်ကမံးတံာ်ဒီးဟံးန့ၢ်တၢ်ပျဲခွဲးန့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်တန့ၢ်တၢ်ပျဲခွဲးလၢလီၤ ခၢၣ်သးမ့ၢ်ကျိၣ်ဝဲကွၢ်ကမံးတံာ်ဘၣ်န့ၣ် အဝဲသ့မၤဝဲတသ့လုၤတက့ၤဘၣ်.



၁၀. ခီပနံဒီးပုဒိန်ကျိန်ဒိန်စုလာဟဲမဲတော်လာပဟိန်ကဝီပူန့န တ်တဘဉ် ဆါန့အီဟိန်ခိန်ဘဉ်.

၁၁. ပုဒိန်ကျိန်ဒိန်စုလာန့လီဟံးန့ဟိန်ခိန်လဲလဲထီထီ ဒီးသ့တော်ထုဉ်တော်ဘိထဲတကလုာ်ဇီ (mono-cropping) န့ တ်ကဘဉ်တြီအီလီ. ခီဖျိမ့ တ်ကဲဘျးဒဲထဲပုစုဂးဒီးတော်ဘဉ်ဒိပုအါဂးအတော်ဘဉ်ဘျးန့လီ.

## တော်ဘျါရဲဟိန်ခိန်ကပံတော်ဂ့ကီ

ဟိန်ခိန်ကပံတော်ဂ့ကီတဖဉ်တော်ကယုဉ်လီဘျါလီအီအဂီလဲဒုသဝီပတီတော်ကဒုးအိဉ်ထီဉ်ကမံးတံတဖုလာပု (၅) ဂတုလာ (၇) ဂလဲဒုသဝီပတီ (မ့တမ့) ကရူပတီန့လီ.

- ၁. ဟိန်ခိန်ကပံတော်ဂ့ကီလဲအိဉ်ထီဉ်လဲဒုသဝီပတီတဖဉ် တ်ကဘျါရဲအီဒဲလဲလဲထုသန့တော်ဘျါလဲတော်မုဉ်တော်ခုဉ်အကျဲန့လီ.
- ၂. လဲတော်ဘျါရဲဟိန်ခိန်ကပံတော်ဂ့ကီအပူ, ပုခဲခိခဲကပုမ့တသးမံဘဉ်ဒီးကဘဉ်တီဉ်ထီဉ်ဆုကီဆဉ်စံဉ်ညီဉ်ကီဝဲဒဲးန့လီ.
- ၃. ဟိန်ခိန်ကပံတော်ဂ့ကီလဲအတကီဉ်အဒိဉ်ထီဉ်တဖဉ် တ်ကဆုထီဉ်အီဆုကီဆဉ်, ကီရဲဉ်စံဉ်ညီဉ်ကီဝဲဒဲးန့လီ.
- ၄. ဟိန်ခိန်ကပံတော်ဂ့ကီလဲဘဉ်ထွဲခီပနံဒီးပဒိန်သုးဟံးန့ဆုဉ်တဖဉ်န့ တ်ကဘဉ်ဟံးထီဉ်ဂ့ဝီအီလဲကီရဲဉ်ဒီးလီခဉ်သးပတီန့လီ.



သဝီပတီတော်ယုသ့ညါတော်ဂ့ကီ



သဝီပတီတော်ဘျါရဲဟိန်ခိန်တော်ဂ့ကီ

# လၢတၢ်ဒီသဒၢကမ္ဗၢ်အဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်အဂီၢ်စံာ်ပျဲသ့ၣ်ဖျး ဝဲကျိၤအမူအဒါ

လၢတၢ်ဒီသဒၢန့ၢ်က့ၤပကမ္ဗၢ်တဖၣ်အဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်အဂီၢ်, ပ (KNU) ခိၣ်န့ၢ်ဒီးပယီၤပဒိၣ်ခၢၣ်စး (UPWC) ခိၣ်န့ၢ်ထံၣ်လိာ်စံးကတိၤတၢ်ဖဲလါအ့ၣ်ဖြၣ် (၆)သီ, ၂၀၁၂ နံၣ်, အိၣ်ဒီးတၢ်အၢၣ်လီၤဆဲးလီၤမံၤလၢဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်လၢခ့ၣ်အဲၣ်ယုၣ်ထံၣ်ဟဲတဖၣ်န့ၣ် ကီၢ်ပဒိၣ်ကသ့ၣ်ညါဟံၣ်ပနီၣ်အီၤလီၤ. ဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်တၢ်ဂ့ၢ်ကီၤလၢအိၣ်တ့ၢ်တဖၣ် ဒီးဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်တၢ်ဂ့ၢ်ကီၤလၢကအိၣ်ထီၣ်တဖၣ် ပှၤခံခိၣ်ကပၤကယုၣ်လီၤကျါလီၤသကိးဝဲန့ၣ်လီၤ. ဒီးပှၤဘၣ်ကီၤဘၣ်ခဲတဖၣ်မ့ၢ်ဟဲက့ၤဒီးအဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်တၢ်ဂ့ၢ်ကီၤမ့ၢ်အိၣ်န့ၣ် ပှၤခံခိၣ်ကပၤကရဲၣ်ကျဲၤမၤစၢၤအဝဲသ့ၣ်လီၤ.

ဒ်တၢ်ဂ့ၢ်ဖျါလၢထးအသိး လၢတၢ်ဒီသဒၢကမ္ဗၢ်တဖၣ်အဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်အဂီၢ်

- ၁. စံာ်ပျဲသ့ၣ်ဖျးဝဲကျိၤဂ့ၢ်ကျဲးစးရဲၣ်ကျဲၤမၤတၢ်ထီၣ်ဟီၣ်ခိၣ်တၢ်မၤလိအတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤန့ၣ်လီၤ.
- ၂. စံာ်ပျဲသ့ၣ်ဖျးဝဲကျိၤပှၤဘၣ်မူဘၣ်ဒါတဖၣ်လီၤဆူဟီၣ်ကဝီၤပူၤဒီးထီၣ်န့ၢ်က့ၤကမ္ဗၢ်တဖၣ်အဟီၣ်ခိၣ်ဝံၤ
- ၃. ဟ့ၣ်လီၤကမ္ဗၢ်တၢ်န့ၢ်ပဘၣ်ဟီၣ်ခိၣ်လံာ်အုၣ်သး (၈ရံ) တဖၣ်လီၤ.
- ၄. လီၤတၢ်ကရၢကရီၤ ဒီးဟ့ၣ်တၢ်မၤလိဘၣ်ဃးဒီးဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်အကျဲၤန့ၣ်လီၤ. (တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤလၢထး (၄) ထံၣ်အံၤမ့ၢ်ဒ်သိးပကဒီသဒၢကမ္ဗၢ်တဖၣ်အဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ် ဒ်သိးအသုတတုၤကလီၤဆူပှၤဒိၣ်ကျိၣ်ဒိၣ်စ့အစုပူၤဒီးပဟ့ၣ်လီၤလံာ်အုၣ်ကီၤအံၤ မ့ၢ်ဒ်သိးကကဲထီၣ်တၢ်အုၣ်သးလၢကမ္ဗၢ်တဖၣ်အဂီၢ်လီၤ.
- ၅. ကတိၤန့ၢ်ခဲးစၢၤတၢ်လၢပှၤထူစံာ်ဖဲခဲးဖိတဖၣ်အဂီၢ်



ထိပ်ဒီးမေးနီဉ်မေးပါကွေကမျှာအဟီဉ်ခိဉ်ကပံ

### ပှေထူစံဉ်ဖိအမူအဒါလၢတၢ်ဒီးသဖၢအဟီဉ်ခိဉ်အဂီၢ်

- ၁. ပှေထူစံဉ်ဖိတဖၣ်မ့ၢ်ကရၢကရိဒူးအိဉ်ထီဉ်ပှေထူစံဉ်ဖဲးခူးဖိကရၢဒီးတြိဆၢဒီးသဖၢကွေအဟီဉ်ခိဉ်ကပံဉ်ခွဲးယၢ်ကသ့အကျဲတဘိစ့ၢ်ကီးလီၤ.
- ၂. ထူစံဉ်ဖဲးခူးဖိကရၢလၢတၢ်ဒူးအိဉ်ထီဉ်အိၤအံၤလၢတၢ်ဒီးသဖၢအဟီဉ်ခိဉ်ကပံဉ်အဂီၢ်ကဘဉ်မၤသကိးတၢ်ဘူးဘူးတံၢ်တံၢ်ဒီးဟီဉ်ခိဉ်ဒီးဖျဉ်ပှေမၤတၢ်ဖိကရၢ, ဟီဉ်ခိဉ်ဒီးဖျဉ်ပှေပုၤဝီခွဲးယၢ်ကရၢလၢကဟူးဂဲၤစၢတၢ်လၢအဂီၢ်န့ဉ်လီၤ.
- ၃. ပှေထူစံဉ်ဖဲးခူးဖိတဖၣ်ကဘဉ်မၤသကိးတၢ်ဒီးပှေတၢ်တၢ်ကရၢကရိတဖၣ် (CBOs), ပှေကူဉ်ဘဉ်ကူဉ်သ့ (ပီၤရီ), တၢ်ကစီဉ်သန့တဖၣ်ဒ်သိးကဂဲၤလိာ်စၢတၢ်လၢပှေထူစံဉ်ဖဲးခူးဖိခွဲးယၢ်အဂီၢ်လီၤ.

# ပျာဘျာလီကျိုင်စွဒီးတၢ်အိၣ်ယၤ (Investment) တၢ်ဘျာတဖၣ် ပဒိၣ်ဒီးခိပနံၣ်တဖၣ်ကဘၣ်လူၤတိၢ်မၤထွဲတၢ်ဘျာလၢလၢတဖၣ်အံၤလီၤ.

- ၁. ပဒိၣ်ဒီးခိပနံၣ်တဖၣ်ကဘၣ်မၤဝဲဒ်တၢ်သိၣ်တၢ်သီတၢ်ဘျာဒ်ထံကီၢ်ဘီမုၢ်  
တဖၣ်ဟ်လီၤဝဲအသိး, တၢ်ကမၤအီၤလၢအဖိးမံလိာ်သးဒ် (ILO) တၢ်ဘျာ  
နီၣ်ဂံၢ် (၁၆၉) ဒီးထံကီၢ်ဘီမုၢ်လံာ်ဘိးဘၣ်ရၤလီၤ  
လၢပျာထူလံာ်ဖိအခွဲးယၢ်တၢ်ဘျာ (United Nation Declaration on the Rights of  
Indigenous People) အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.
- ၂. ဖဲတၢ်ဘျာလီၤကျိုင်စွဒီးတၢ်အိၣ်ယၤတဖၣ်အခါကဘၣ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ပိ  
ထံလၢအသဘျာလၢတၢ်တိာ်ကျဲအံၤကကဲထီၣ်တၢ်ဘျးဆံးအါ, တၢ်လီၤစ့  
ဆံးအါန့ၣ်လီၤ. တၢ်ပိထံအစၢတဖၣ်ကဘၣ်မုၢ်တၢ်အစၢလၢဟဲစိာ်ထီၣ်တၢ်  
ကဲဘျးဒီးတၢ်လဲထီၣ်လဲထီလၢပျာဂ့ၢ်ဝီ, တၢ်န့ၢ်ပာဘၣ်ဟီၣ်ခိၣ်, တၢ်အိၣ်  
ကူအီၤလၢ, တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့, တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့ဒီးခိၣ်ယၤန့ၣ်တၢ်  
ဟးဂီၤကစ့အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.
- ၃. ပဒိၣ်ဒီးခိပနံၣ်တဖၣ်ကဘၣ်ဆိးကါဝဲဒ် (FPIC) အကျဲလၢကမၤတၢ်တိာ်  
ကျဲခါခါအဂီၢ်န့ၣ်တၢ်ကဘၣ်မၤတၢ်ယုသ့ၣ်ညါဒ်လၢအသိးလီၤ.
  - တၢ်ကဘၣ်ဒုးသ့ၣ်ညါလီၢ်ကဝီၤကမ့ၢ်လၢတၢ်တိာ်ကျဲအတၢ်လၢာ်ဘူၣ်  
လၢာ်စ့, တၢ်ကဲဘျးကဲဖျိၣ်, တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိအလၢအပျဲ
  - တၢ်မၤတၢ်ယုသ့ၣ်ညါအပူၤကဘၣ်ပၣ်ယုာ်ဒီး လီၢ်ကဝီၤကမ့ၢ်အတၢ်မၤ  
သကိးတၢ်လၢတၢ်တိာ်ကျဲဒီတခါန့ၣ်လီၤ.
  - ကဟံးန့ၢ်လီၢ်ကဝီၤကမ့ၢ်အတၢ်ထံၣ်, တၢ်ဆိကမိၣ်ဒီးတၢ်ဟ့ၣ်ကူၣ်တ  
ဖၣ်န့ၣ်လီၤ.
  - တၢ်ကဘၣ်ဟးဆွဲးတၢ်သုးဆူၣ်တၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲ, မ့ၢ်တသ့ဘၣ် ကဘၣ်  
မ့ၢ်ပျာကိးကပၤဒဲးအၢၣ်လီၤတူၢ်လိာ်သ့
  - တၢ်ကဘၣ်ဟ့ၣ်ကဒါက့ၤတၢ်အိၣ်လိးဆူၣ်ပျာလၢအတၢ်စုလီၢ်ခိၣ်ခိၣ်လီၤ  
မၢ်, ပျာလၢတၢ်လုာ်အိၣ်သးသမူအကျဲဟးဂီၤ

၂၆ ခုၣ်အဲၣ်ယုာ်ဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်ကျဲသန့တၢ်ဘျာလၢကမ့ၢ်ကြးသ့ၣ်ညါ

၄. တပ်ပတ်သးလၢလံာ်ပံးပာ်အဖီခိၣ်-

ကီၢ်ပူၤကီၢ်ချၢလၢကဟဲမၤတၢ်တီၢ်ကျဲၤလၢပဟီၣ်ကဝီၤတဖၣ်လၢကမ္ပၤတၢ်သူ တၢ်သၣ်မ့ၢ်ဂ့ၤ, ထုးထီၣ်တၢ်သူတၢ်သၣ်ဒ် (joint venture) မ့ၢ်ဂ့ၤ, ဟံးန့ၢ်လံာ် ပံးပာ် (contract) လၢနံၤဖျၢၣ်နံၤထီၣ်မ့ၢ်ဂ့ၤကအိၣ်ဝဲလီၤ. ပဒိၣ်ကဘၣ်ဆိက မိၣ်ဒီးထီၣ်ကွၢ်စီၤကွၢ်လီၤတၢ်လီၤဆဲး - (၁) တၢ်ဘျးတၢ်ဖျိၣ်လၢလီၢ်က ဝီၤပုၤထူၣ်ဖိအဂီၢ်ကအိၣ်ထဲလဲၣ် (၂) ကမၤဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးလီၢ်ကဝီၤပုၤ ထူၣ်ဖိထဲလဲၣ်(၃)ကမ့ၢ်တၢ်တီၢ်ကျဲၤတူၢ်ယံာ်ခိၣ်ကျၢ (sustainable)ထဲ လဲၣ်န့ၣ်ကဘၣ်မၤကွၢ်တၢ်ပီထံၣ်အမ့ၢ် (survey) မ့တမ့ၢ် (assessment) ဝံးမးတၢ်တူၢ်လိာ်ဟ့ၣ်အခွဲးဒ်အကြးအသိးကသ့လီၤ. ပုၤလၢကဟဲမၤတၢ် တီၢ်ကျဲၤဒ်အမ့ၢ်တၢ်ကထုးထီၣ်တၢ်သူတၢ်သၣ်ပနံၣ်, တၢ်ကဆိလီၤဖဲးဖိက ဟၣ်တဖၣ်, ကဘၣ်ထံၣ်လိာ်ဒီးလီၢ်ခၢၣ်သးခိၣ်န့ၢ်လၢတၢ်ကတူၢ်လိာ်ဟ့ၣ် အခွဲးအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

### တၢ်ဟ့ၣ်ခၢၣ်စးကဒါက့ၤတၢ်ဘျး (Restitution)

ကညီဖိတဖၣ်ဘၣ်သုးလီၢ်သုးကျဲၤခိၣ်ဖျိတၢ်ဒုးတၢ်ယၤအပီၤ, ဘၣ်ကဲထီၣ် ပုၤလီၢ်အိၣ်ကမ့ၢ်ဒီးပုၤဘၣ်ကီၢ်ဘၣ်ခဲတဖၣ်အပီၤ, ဖဲအဝဲသ့ၣ်ပာ်တၢ်ကွၢ်အတၢ် လီၢ်တၢ်ကျဲၤန့ၣ်, ပုၤလၢတၢ်ချၢတဖၣ်ဟဲန့ၢ်လီၤအိၣ်ဆိးဒီးသ့ၣ်ထီၣ်အဇူသဝီတၢ် လီၢ်တၢ်ကျဲၤသ့ၣ်တဖၣ်အိၣ်ဝဲလီၤ.

- ၁. ဖဲအသ့ကတၢ်, တၢ်ကဘၣ်ဟ့ၣ်က့ၤပုၤလၢအနီၢ်ကစၢ်အဟီၣ်ခိၣ်လီၤမၤတဖၣ်, (မ့တမ့ၢ်) ပုၤလၢအန့ၢ်သါဘၣ်ဟီၣ်ခိၣ်တဖၣ်လီၤ.
- ၂. တၢ်ကဟ့ၣ်ခၢၣ်စးကဒါက့ၤတၢ်အဂီၢ်, တၢ်ကဘၣ်မၤအီၤဒ်အဘၣ်လိာ်ဖိးမံးဒီး “ပံၣ်နဲရီ” (Pinheiro Principles) အသိးလၢပုၤဘၣ်ကီၢ်ဘၣ်ခဲဒီးပုၤလီၢ်အိၣ် ကမ့ၢ်တဖၣ်မ့ၢ်က့ၤကဒါက့ၤန့ၣ် ကဘၣ်ဒီးန့ၢ်ဘၣ်က့ၤအဟီၣ်ခိၣ်ကဟံာ်, အ တၢ်ဖိတၢ်လံာ်တဖၣ်, ဒ်ထံကီၢ်ဘီမ့ၢ်ပာ်ပနီၣ်ဟ့ၣ်ဆူၣ်ထီၣ်ပုၤလီၢ်အိၣ်ကမ့ၢ်

- တဖန်အခွဲအယှက် င်သိးအဝဲသွန်ကန့်ဘဉ်က့အဟီဉ်ခိဉ်ကပံာ်န့ဉ်လီၤ.
- ၃. တၢ်အိဉ်သးဒ်လဲဉ်ဂ့ၤ, ပဒိဉ်ကဟံာ်ကီၤယာ်ဝဲဟီဉ်ခိဉ်တနီၤလၢကီၢ်ဆဉ်အပူၤ, လၢတၢ်ကသူအီၤလၢပုၤလၢကက့ၤကဒါက့ၤဆူအတၢ်အိဉ်တၢ်ဆိးအလီၢ်အကျဲလၢအဟီဉ်ခိဉ်တအိဉ်ဒံးတဖဉ်အဂီၢ်စ့ၢ်ကိးန့ဉ်လီၤ.
- ၄. ပဒိဉ်ကဘဉ်ဟံာ်လီၤတၢ်ဟ့ဉ်ခါဉ်စးက့ၤတၢ်အတၢ်ရဲဉ်တၢ်ကျဲၤ, တၢ်မၤအကျိၤအကျဲတဖဉ်ဖျိဖျိဖျါဖျါ ဒီးဘိးဘဉ်ရၤလီၤအီၤကျိဉ်လၢတၢ်နၢ်ဟံာ်အီၤသ့ညီဂ့ၤဂ့ၤန့ဉ်လီၤ.

**တၢ်ဟ့ဉ်နီၤလီၤကဒါက့ၤဟီဉ်ခိဉ်ကပံာ်တၢ်မၤ (Redistribution)**

- ၁. လၢတၢ်ဟ့ဉ်နီၤလီၤကဒါက့ၤတၢ်န့ဉ် တၢ်ကဘဉ်မၤအိၤဒ်ထံကီၢ်ဘီမုၢ်ပုၤဂ့ၢ်ဝီခွဲးယာ်အတီၢ်ပတီၢ်အသိး လၢတၢ်ဒီသဒါပုၤအိဉ်ထူလံၤအခွဲးအယာ်အဂီၢ်လီၤ. တၢ်ကဘဉ်မၤဆိတၢ်လၢပုၤအဖျိဉ်လၢအဟီဉ်ခိဉ်တအိဉ်ဘဉ်တဖဉ်အဂီၢ်လီၤ. (UNDRIP-United Nations Declaration on the Rights of Indigenous People)
- ၂. တချုးတၢ်မၤဒ်တၢ်ဟ့ဉ်နီၤလီၤဟီဉ်ခိဉ်ဘဉ်န့ဉ် ပဒိဉ်ကဘဉ်ဟံာ်ဖျါဘိးဘဉ်ရၤလီၤတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤတဖဉ်ရဲၤန့ဉ်လီၤ.
- ၃. ဝဲတၢ်နီၤဟ့ဉ်လီၤဟီဉ်ခိဉ်အံၤဆူပုၤလၢအကြားဒီးန့ၢ်ဘဉ်အခါ, စံာ်ပဲၤသ့ဉ်ဖျးဝဲၤကျိၤကဘဉ်ကွၢ်ဆိကမိဉ်ဒီးမၤဝဲဒ်တၢ်နဲဉ်ကျဲလၢလၢအံၤအသိးန့ဉ်လီၤ.
- က. ပုၤထူစံာ်ပဲးခးဖိလၢအဖျိဉ်လၢအိဉ်လၢပုၤတတပူၤလၢအဟီဉ်ခိဉ်ကပံာ်တအိဉ်ဒံးလၢကဖံးအိဉ်မၤအိဉ်တၢ်အဂီၢ်ဘဉ်တဖဉ်
- ခ. ပုၤလၢအအိဉ်လၢပုၤတတပူၤလၢအဟီဉ်ခိဉ်အိဉ်ဘဉ်ဆဉ်တလၢဒံးဘဉ်တဖဉ်ဒီး
- ဂ. ပုၤလၢအဖျိဉ်လၢအိဉ်လၢပုၤတတပူၤလၢအဟီဉ်ခိဉ်တအိဉ်ဒံးလၢအဂီၢ်ဘဉ်တဖဉ်န့ဉ်လီၤ. လၢတၢ်ဂ့ၢ်ဖိခိဉ်ဘဉ်ထွဲနီဉ်ဂံၢ် (၃) အဒုဖိ (က,ခ,ဂ) အတၢ်မၤအံၤ ပဉ်ယုာ်ဒီးပုၤလီၢ်အိဉ်ကမ့ၢ်ဒီးပုၤဘဉ်ကီဘဉ်ခဲအဂီၢ်စ့ၢ်ကိးန့ဉ်လီၤ.
- ၄. ပဒိဉ်ကဘဉ်အုဉ်ကီၤဝဲလၢဟီဉ်ခိဉ်လၢတၢ်ဟ့ဉ်နီၤလီၤတဖဉ်ကဘဉ်မ့ၢ်တၢ်

ကဲဘျူးကဲဖျိုင်လၢပုၤလၢအလိုင်ဘၣ်တဖၣ်အဂီၢ် ဒီးကဲထီၣ်တၢ်ဆိၣ်ထွဲက့ၤ ထံကီၢ်အတၢ်ဖံးတၢ်မၤန့ၣ်လီၤ.

၅. ပဒိၣ်ကဘၣ်လဲၤသမံသမိးပျဲၤထံက့ၤတၢ်နီၤလီၤဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်အတၢ်ရဲၣ်တၢ် ကျဲၤဒီးတၢ်အစၢလၢဟဲထီၣ်တဖၣ် ကဲထီၣ်တၢ်သးမံလၢတၢ်နီၤလီၤဟီၣ်ခိၣ် ကစီဒီခါ, အလီၢ်မ့ၢ်အိၣ်, ကဘၣ်ဘျီဘၣ်မၤဂ့ၤထီၣ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤန့ၣ်လီၤ.

## တၢ်ခိ

၁. ပုၤကိးဂၤဒဲးလၢအသူအိၣ်ဟီၣ်ခိၣ်အကလုာ်ခဲလၢာ်အဖီခိၣ် ကဘၣ်ဟ့ၣ် တၢ်ခိ, ဒ်တၢ်ထီၣ်အိၣ်ဒီးအိၣ်ဒီးတၢ်ဟံပနီၣ်အိၣ်အသိးန့ၣ်လီၤ.

၂. တၢ်သူၣ်တၢ်ဖျူးဟီၣ်ခိၣ်လၢတၢ်န့ၢ်ဟဘၣ်ဒီးတၢ်မၤအိၣ်ဟအခွဲးအိၣ်တဖၣ် တၢ်မ့ၢ်တသူၣ်တၢ်ဘၣ်န့ၣ်, ကဘၣ်ဟ့ၣ်နီၣ်အခိန့ၣ်လီၤ. ပုၤထၢတၢ်ခိက ဘၣ်ထီၣ်ဒီးဝဲတၢ်ခိဒ်ဟီၣ်ခိၣ်အလဲၢ်အထီ (မ့တမ့ၢ်) တၢ်ဟးထီၣ်အဖီခိၣ် လီၤ. (တၢ်ဟံပနီၣ် နီၣ်အခိတနံၣ်တအ့ၢ်ကၢ် ၁,၀၀၀ ကွး)

၃. တၢ်ခိတဖၣ်တၢ်ကဘၣ်ထၢအိၣ်လၢစ့ (မ့တမ့ၢ်) တၢ်သူၣ်တၢ်သ့ၣ် (မ့တမ့ၢ်) တၢ်ဒီးတၢ်လၢတဖၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ကဘၣ်ထၢအိၣ်ဒ်တၢ်သူၣ်တၢ်ဖျူးပနီၣ်လၢ တၢ်ထုးထီၣ်ဆါအိၣ်လၢပူၤအပူၤအဖီခိၣ်အသိး ဒ်တၢ်ဟံပနီၣ်မုးကယၤ အိၣ်အသိးန့ၣ်လီၤ. (တၢ်သူၣ်တၢ်သ့ၣ်အတၢ်ဟးထီၣ်အဖီခိၣ် (၅) မုးက ယၤန့ၣ်လီၤ.

၄. စံာ်ဒီးခုးလၢတၢ်သူၣ်အိၣ်ဘုန့ၣ်ဘုဟးထီၣ်၁၀၀နာ်အခိ (၄) နာ်, မ့မ့ၢ် တၢ်သူၣ်တၢ်သူၣ်တၢ်သ့ၣ်တဖၣ်တၢ်ထၢအိၣ် (၅) မုးကယၤလၢတၢ်ဟးထီၣ် အဖီခိၣ်လီၤ.

